

Eva Serra
Per la Revolució Catalana
Escrips polítics, biogràfics i historiogràfics

Compilació i estudi introductor
a càrrec d'Albert Botran i Pahissa

Col·lecció
«LLEVAT», 20

 edicions del
1979

Amb la col·laboració de la revista:

RECERQUES
HISTÒRIA / ECONOMIA / CULTURA

LLEVAT: 3. fig. Allò que serveix de llavor o causa d'altres coses més importants.

Diccionari català-valencià-balear Alcover-Moll

© 2019, Edicions del 1979

Apartat 44006 - 08080 Barcelona

edicionsdel1979@gmail.com - www.edicionsdel1979.cat

Primera edició: març de 2020

Tots els drets reservats

Disseny de la coberta: Jordi Borràs - www.jborras.cat

ISBN: 978-84-947201-7-8

Dipòsit legal: B 25858-2019

Imprès a BookPrint Digital SA

Sumari

Estudi introductorí	9
----------------------------------	---

ALBERT BOTRAN PAHISSA

Memòria personal i història de l'independentisme

INDEPENDENTISME I NACIONALISME D'ESQUERRES	65
UNA MEMÒRIA PERSONAL DE LA POSTGUERRA I LA TRANSICIÓ	75
UNA HISTÒRIA AMB VOCACIÓ DE PAÍS	91
LA GRAN TANCADA DE MONTSERRAT	105

Historiografia

LA FUNCIÓ DE L'HISTORIADOR, ARA I AQUÍ	115
EL 500è ANIVERSARI DE LA SENTÈNCIA DE GUADALUPE: ELS USOS POLÍTICS D'UNA COMMEMORACIÓ	125
L'HISTORIADOR DALT DEL CAVALL	133
LA HISTÒRIA MODERNA: GRANDESA I MISÈRIA D'UNA RENOVACIÓ	145
FERRAN SOLDEVILA: LA PERSONA I L'HISTORIADOR	167
FÈLIX CUCURULL, LA LLUITA D'UN INTEL·LECTUAL DE COMBAT D'UNA NACIÓ OPRIMIDA	183
D'AVUI ESTANT. LA VIGÈNCIA DE FUSTER COM A HISTORIADOR	189
PIERRE VILAR, CURIOSITAT I AFANY DE COMPRENDRE	209
VICENS VIVES: UN INTENT DE VISIÓ GLOBAL	215

Països Catalans

ELS PAÏSOS CATALANS	235
PER UNA HISTÒRIA GLOBAL I INTEGRADORA DELS PAÏSOS CATALANS: EL CAS DE L'ÈPOCA MODERNA	239
A PROPÒSIT DELS PAÏSOS CATALANS COM A SUBJECTE D'ANÀLISI HISTÒRICA ...	251
EL TRACTAT DELS PIRINEUS: CATALUNYA, UN SOL POBLE I DOS DESTINS	259

Altres textos

INTERVENCIÓ EN LA CONFERÈNCIA «CATALUNYA 70».....	303
DOS-CENTS ANYS DE TERROR MISOGIN	307
A QUATRE-CENTS ANYS DE L'EXPULSIÓ MORISCA -----	315
"EL PROBLEMA FOU ESTAR ENMIG DE DUES PODEROSES MONARQUIES MILITARS"	321
LA GRAN VIA DE CARLES III	321
LA POTENCIALITAT DEMOCRÀTICA DE LA CATALUNYA HISTÒRICA	331
HISTÒRIA I POLÍTICA EN EL PASSAT I EN EL PRESENT	349
Índex alfabètic de noms propis i de fets històrics	361

Estudi introductori

ALBERT BOTRAN PAHISSA

El 3 de juliol de 2018 va morir l'Eva Serra i Puig. En el seu comiat al tanatori de les Corts de Barcelona ens vam trobar gent de diferents generacions que l'havíem conegut i que havíem compartit amb ella militàncies polítiques o interessos per la història. O totes les coses alhora, perquè en la vida de l'Eva la militància i la recerca van estar estretament relacionades. La seva és una vida de compromís amb la lluita de les classes populars i amb la terra, entenent-les com una mateixa cosa, i alhora reforçant aquest compromís amb la feina vocacional d'historiadora.

Eva Serra va treballar per la Revolució Catalana tant des de les organitzacions independentistes com des de la universitat pública, una relació que no va perjudicar el bon desenvolupament d'aquestes trajectòries, com podria haver passat (una militant llibresca o una historiadora poc rigorosa). Ans al contrari. L'Eva és respectada com una historiadora brillant, rigorosa i alhora trencadora en les interpretacions que aventurava, fruit de la seva passió per entendre les lluites històriques en les quals hi trobava elements explicatius de la nostra societat actual i els seus conflictes vigents. I també se la valora com a excel·lent quadre militant, ja que sempre va combinar —i ens va exigir a la resta que combinéssim— la lluita amb la

reflexió, l'organització amb el programa, la responsabilitat amb el sentit crític, la memòria amb els projectes de futur.

L'Eva pertany a la generació que va aixecar l'independentisme des de la precarietat i la marginació i li va anar obrint espai en la societat catalana. Van ser pocs i poques les que van assumir aquest propòsit i per això els va tocar comprometre's en diferents tasques alhora. Aquells que convocaven les assemblees eren també els que escrivien i editaven les revistes de partit. Les que es documentaven i feien formacions eren alhora les que sortien a pintar les consignes a les parets. Tothom participava en el moviment popular, veïnal, obrer, antirepressiu i fins i tot van posar els fonaments d'una organització armada. I tot això sovint combinat amb jornades laborals i carreres professionals, perquè la mida del moviment i la seva posició a la intempèrie de les institucions no permetia un coixí econòmic per alliberar gaire militants. I evidentment, amb els compromisos familiars i el sempre invisible treball de cures. Aquest esforç per aixecar un moviment va anar associat també a un gran desgast personal: repressió, escissions, decepcions, empenyades entre companys. Però tothom qui avui participa de l'independentisme hauria de conèixer millor aquests orígens, per entendre el valor del compromís militant, que és l'única energia capaç de transportar les idees des del camp de la utopia al terreny dels projectes polítics, i fer avançar així la lluita dels pobles per la llibertat, la igualtat i la fraternitat.

En aquest estudi introductori he intentat respectar aquest trenat que de la militància i l'estudi de la història en fa una mateixa experiència. Aquesta interrelació ens ha de servir per descobrir les continuïtats que es donen entre les lluites que ella va estudiar del passat històric dels Països Catalans (remences, segadors, maulets, vigatans...) i les que va viure i protagonitzar (antifranquisme, transició, independentisme). He usat de manera combinada la perspectiva sincrònica (ordenant els fets per raó de la seva coincidència en el temps) amb la diacrònica (explicant l'evolució d'un mateix fet al llarg del temps) per tal de comprendre

ahora la trajectòria vital de l'Eva i les aportacions intel·lectuals que ens ha llegat.

Per elaborar aquest estudi introductori he partit dels diferents textos de l'Eva, aquells que formen el present recull i alguns d'altres. Les cites que no van associades a una nota al peu és perquè estan extretes dels articles que conté aquest volum. No he precisat en quin text concretament per tal de no atapeir aquesta introducció amb excessives referències bibliogràfiques. També m'he servit de les converses amb la gent del seu entorn: Julià de Jòdar, Agustí Alcoberro, Marcel Casellas, August Gil Matamala, Carles Castellanos i especialment amb la seva germana i inseparable companya, la Blanca. També a ella haig d'agrair que m'hagi facilitat l'accés als correus electrònics de l'Eva, que també han estat una font per al present treball.

Una família de rojos separatistes. La vocació per la història. L'FNC. El marxisme

Eva Serra i Puig va néixer el 27 de juliol de 1942 a Barcelona. Era filla de Josep de Calassanç Serra i Ràfols, nascut a Maó, fill d'un professor de secundària de Sabadell, i d'Isabel Puig i Pardellà, de família de pescadors de Vilanova i la Geltrú. L'Eva era la gran de tres germans, la Blanca (1943) i en Josep de Calassanç (1951).

El pare era arqueòleg de l'Institut d'Estudis Catalans i del Museu d'Arqueologia de Barcelona, una persona profundament republicana, de simpaties catalanistes i d'esquerres, que amb el franquisme patiria depuració i una difícil represa de la seva carrera professional.¹ Una família “en part de classe mitjana culta i en part de classe

1. En la semblança biogràfica que va fer del seu pare, l'Eva remarcava que la seva carrera com a arqueòleg —disciplina que va viure una gran empenta en els temps de la Mancomunitat i durant la Generalitat republicana— es va veure perjudicada, com en tants altres casos, pel règim franquista. Posava l'exemple de l'assistència als congressos internacionals. L'Eva lamentava que quan es parla de l'obertura internacional dels historiadors d'aquella època, no es tingui en compte que això depenia també dels contactes polítics amb un règim que controlava la ciutadania a través dels passaports

popular”, perdedors de la guerra, una condició viscuda amb la ja esmentada depuració professional, però també amb les dificultats econòmiques. Una família «rojo separatista», en la terminologia del règim. És per això que l'Eva s'identificava com una de les persones “que no han necessitat arribar a la universitat per polititzar-se” i que per tant les seves idees polítiques “no estan relacionades amb qüestions merament intel·lectuals sinó de context real”.

L'Eva va començar militant al Front Nacional de Catalunya (FNC) l'any 1962, després d'haver passat tres anys a les Illes Canàries amb els seus oncles. La xerrada de captació els la va fer Joan Armet en un bar, la revetlla de Sant Joan: “La nostra decisió de militància fou al Front Nacional de Catalunya. El PSUC tenia més prestigi i força en el món universitari però el PSUC no recollia el fet nacional de la manera que, segons el nostre parer, es mereixia”. El primer espai en el qual va començar a militar va ser el barri on vivien, el Guinardó, i al barri veí de Sant Andreu, on també militaven a l'FNC els germans Rafael i Carles Castellanos amb els quals, especialment amb el segon, compartirien un bon trajecte d'experiències polítiques a partir d'aquell moment.

Va matricular-se a Filosofia i Lletres i també als clandestins Estudis Universitaris Catalans, on va rebre classes de Ferran Soldevila, Jordi Rubió i Balaguer, Joaquim Molas, Miquel Coll i Alentorn i Ramon Aramon. El 1966, abans d'acabar la llicenciatura, publica un llibre de divulgació, *La guerra dels segadors*, que ja assenyala els seus interessos prioritaris: conèixer una època en què es fonien les lluites socials amb les nacionals i que era alhora un període marginat pels estudis històrics. L'Eva va ficar el nas en segles que eren considerats «decadents» per la historiografia precedent, però que en realitat contenien una història apassionant i molts episodis de resistència. Això li va servir per explicar les contradiccions internes

i els permisos SERRA, EVA. (2013). *Josep de Calassanç Serra i Ràfols. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p.29.

de la societat catalana: remences, la Busca, germanies, Guerra dels Segadors, Angelets de la Terra, Guerra de Successió, maulets i tots els episodis de la lluita de classes a l'edat moderna, que després tindria continuïtat amb les bullangues, els federals, els rabassaires i el sindicalisme revolucionari.

Durant els anys universitaris també participaria d'una experiència a mig camí de la militància i la vocació d'historiadora: l'Acadèmia Demos, muntada a Sant Andreu pels germans Castellanos, en la qual juntament amb els dos impulsors hi impartien classes companys de militància com Agustí Barrera, Toni Lecha o la mateixa Eva. Una docència que es feia sense percebre cap ingrés per part dels qui la impartien, en uns locals cedits per la parròquia, i que tenia un objectiu paral·lel de fer contactes polítics amb jovent del barri. L'aventura es va acabar fins que una acadèmia professional va pressionar la parròquia perquè desallotgés aquells «competidors».

Els coneixements històrics van reforçar les conviccions independentistes de l'Eva, que la portaven a divergir de l'esquerra espanyola i, per extensió, del PSUC. Hi havia diferències en l'anàlisi que es feia sobre el règim franquista i, consegüentment, sobre la millor manera de combatre'l. L'independentisme no va veure el franquisme com un parèntesi que podria tancar-se, sinó com un fenomen totalment connectat amb els fonaments autoritaris de l'Estat espanyol que ja s'havien posat en època moderna: "El franquisme, doncs, per a l'independentista no era una excepcionalitat en la història de l'Estat espanyol, sinó que era la seva expressió més acabada i perfecta, i la lluita contra el franquisme era una lluita global nacional i de classe."

Aquesta no era la línia hegemònica de l'antifranquisme, la promoguda per les direccions del PCE i el PSUC, que a principis dels anys seixanta defensaven un programa i unes aliances que passaven en primer lloc per eliminar el que identificaven com a «supervivències feudals». En el programa del PCE aprovat al seu VI Congrés (1960) quedaven definides així les dues fases de la Revolució Es-

panyola: “La primera, la etapa actual, en la que la revolución tiene un carácter antifeudal y antimonopolista, y en la que se propone, como objetivos fundamentales, la liquidación de las supervivencias feudales y la limitación del poder de los monopolios, la instauración y el fortalecimiento de un régimen democrático, la defensa de la independencia nacional y de la paz. La segunda, en la que se convierte en revolución socialista, proponiéndose la transformación socialista de la sociedad –resolviendo, de paso, las tareas que queden pendientes de la primera etapa– y, posteriormente, la transición gradual del socialismo a su fase superior, la sociedad comunista.”

Amb posterioritat, l'Eva és qui millor ha explicat com la crítica cap a aquests posicionaments va anar configurant el modern independentisme revolucionari, lligant-ho amb les visions diferents sobre la història: “(...) per aquesta visió de les coses, posar fi al franquisme era portar a terme una mena de revolució burgesa inacabada a Espanya. Per a la visió del PSUC tot era portar la democràcia burgesa o democratitzar Espanya i considerar que Catalunya havia de tenir un paper fonamental en aquest procés. Tant se valia que els catalans i la seva classe obrera haguessin de sacrificar les seves aspiracions.” I hi afegeix: “Aquest discurs també resultava prou útil pels sectors democratacristians del nostre país que, d'aquesta manera, sense moure un dit, es treien de sobre els perills de les aspiracions nacional-populars.”

El règim franquista no va ser pas una rèmora feudal sinó una dictadura de la burgesia, incloent-hi els sectors més alts de la burgesia catalana. Això ens porta a una altra aportació del modern independentisme que és l'anàlisi de classe del catalanisme. Un punt de vista que ja s'havia començat a desenvolupar en època republicana amb gent com Jordi Arquer, Andreu Nin, Jaume Compte o Joaquim Maurín, però que el feixisme va estroncar el 1939. Un sector dels joves militants de l'FNCC va connectar amb el marxisme per la necessitat d'explicar-se els canvis que estava vivint la societat catalana del moment: “La joventut urbana de l'FNCC ens vam trobar que el Front no disposava de les eines ideo-

lògiques corresponents a les noves necessitats. I ens vam trobar en una situació en la qual el PSUC, evidentment, feia uns esforços i uns avanços molt impressionants.”

L'anàlisi marxista del fet nacional també va fer un gran salt endavant amb la publicació de l'obra de Pierre Vilar *Catalunya dins l'Espanya moderna* (1962), un extens treball que buscava entendre la nació catalana amb les eines del materialisme històric, com aclaria el seu mateix subtítol: *Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*.

El contacte amb el marxisme s'havia produït sobretot entre els membres de l'FNC que eren a la universitat i que havien format el Bloc d'Estudiants Nacionalistes. Això va portar a un progressiu distanciament de la direcció del partit. Ho recollim amb les paraules de Carles Castellanos: “Pel que fa a la relació de nosaltres, els estudiants, amb el nostre partit, convé assenyalar que com que l'FNC no tenia ni uns principis ni uns punts on s'expliquessin de manera clara i sintètica els referents ideològics, en fèiem servir uns de propis, picats a màquina, en què en vuit senzills articles es fixaven els referents socialistes i independentistes de la nostra acció política. La direcció de l'FNC es va adonar de les tendències dissidents de la secció universitària i va preparar una ofensiva amb la intenció de treure's del damunt els xinos, que era així com aleshores la gent conservadora denominava despectivament els considerats per ells comunistes.”²

Com veiem, la connexió amb el marxisme es va produir a través de la militància antifranquista en general i en el moviment estudiantil universitari en particular. Tanmateix, si bé el contacte amb altres grups marxistes (principalment, el PSUC) va ser important per a aquesta evolució ideològica, també ho van ser els xocs que es produïen en tractar la qüestió nacional i, en particular, la llengua catalana. Certament, sembla que era en els nuclis universitaris on el dogmatisme feia més estralls entre l'esquerra i això portava

2. CASTELLANOS, Carles. *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats*. Lleida: Pagès, 2003, p. 57-

a topades que molts dels primers militants de l'independentisme consideren un veritable punt d'inflexió per a afirmar les seves reivindicacions en confrontació amb l'esquerra espanyola.³ Amb posterioritat, l'Eva ha donat una explicació genealògica a aquest fenomen: “La primera sorpresa que qualsevol independentista s'endua si entrava a la universitat, cosa poc freqüent dins els mitjans socials en què l'independentisme es va moure en aquells anys, era adonar-se de la quantitat de fills de pares del règim que hi havia dins el comunisme universitari de Barcelona.”

Però les percepcions polítiques també s'allunyaven cada vegada més entre aquesta «joventut urbana» de l'FNCR i la direcció del partit fins que va arribar la ruptura. L'Eva acostumava a posar com a exemple d'aquesta bifurcació les visions diferents respecte al nou moviment obrer, que procedia majoritàriament d'altres territoris de l'Estat espanyol i que es va materialitzar en la formació de les Comissions Obreres a mitjans dels anys seixanta. Un fet que la direcció del FNCR no podia analitzar-ho de manera deslligada a la influència que hi exercia el PSUC perquè estava “massa lligada al passat i massa lligada als fantasmes de les lluites internes del republicanisme de la Guerra Civil”.

Fundació del PSAN. La idea de Països Catalans

Per tant, la necessitat de fer un independentisme marxista és l'origen de l'escissió que va portar a fundar el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), creat el 1969 en una reunió celebrada, precisament, a casa de l'Eva i la Blanca Serra.

3. Vegeu la nota anterior. També GUARDIOLA, Carles J. «Compañero, habla en castellano», a *L'Avenç* núm. 43 (1981); Josep Maria Cervelló també explica l'anècdota que a principis dels anys setanta, en una assemblea d'estudiants celebrada a la Facultat de Física de la Universitat de Barcelona, algú li va exigir que parlés en castellà perquè era “la lengua del proletariado”, a la qual cosa Cervelló va replicar dient-li: “...i de la Guàrdia Civil”. Això va generar enorme enrenou de crits i els estudiants independentistes van decidir sortir de l'aula, on es van conjurar per a muntar un col·lectiu independentista d'universitat.

Ja tenim dos ingredients del modern independentisme com són l'anàlisi històrica sobre l'Estat espanyol i l'anàlisi de classe pròpia del marxisme. El tercer ingredient serà la projecció cap al conjunt dels Països Catalans. Aquesta també és una qüestió que en els anys republicans havia començat a obrir-se pas fins a l'ensulsiada de 1939. La idea es va mantenir viva sobretot en els nuclis republicans exiliats i a l'interior va revifar a partir dels anys seixanta, fonamentalment per l'impuls de l'obra assagística de Joan Fuster i de la Nova Cançó. En el cas dels joves militants de la generació de l'Eva, el contacte amb homòlegs valencians també va ser determinant per a madurar la idea dels Països Catalans i, en general, del fet nacional. Josep Ferrer, un altre dels fundadors del PSAN, va explicar com el va marcar la participació de dos estudiants valencians (convidats per Joan Fuster i Max Cahner) a la Ruta Universitària del curs 1960-61: "L'esdeveniment important d'aquella Ruta fou la intervenció més que brillant dels meus companys valencians que jo havia demanat de venir a «ajudar-nos». Concretament eren en Joan Francesc Mira i en Lluís V. Aracil, i puc assegurar-vos que es feren els amos de la sessió de debat general a la qual assistiren, fins al punt que l'únic que s'acudí de dir a un company del PSUC és que no s'hi valia perquè la Ruta només era per a «catalans»."⁴

El PSAN incorporaria aquesta reivindicació des del moment del seu naixement i a partir de 1975 tindria implantació al País Valencià i, un any després, a les Illes, amb què va esdevenir la primera formació política que s'organitzava en el conjunt de l'espai de les terres catalanes dins l'Estat espanyol. Això va anar acompanyat de les corresponents anàlisis històriques sobre les trajectòries a voltes coincidents, a voltes divergents, dels respectius territoris dels Països Catalans. Aquesta línia de reflexió va ser, com veurem, una constant en el pensament de l'Eva.

4. FERRER, Josep. *Per l'alliberament nacional i de classe*. Barcelona: Avançada, 1978, p. 14.

El desembre de 1970 l'Eva participaria en la Tancada d'intel·lectuals a Montserrat. Es va produir en solidaritat amb el procés de Burgos, el judici contra militants d'ETA que va desencadenar importants campanyes contra el règim franquista, i que s'explica en un dels textos recollits en el present volum. De la Tancada en sorgiria l'Assemblea de Catalunya, una plataforma promoguda principalment pel PSUC però en la qual s'integrarien el gruix de les organitzacions que lluitaven contra el règim, també el PSAN.

Aquí ens trobem amb una nova acció militant de l'Eva, de les que combinava l'anàlisi històrica amb la intervenció política. La reivindicació nacional de l'Assemblea passava per la lluita per l'autonomia de Catalunya, que es concretava en la recuperació de l'Estatut aprovat en l'època republicana, el 1932, "com a via per arribar al ple exercici del dret a l'autodeterminació". L'any 1972 l'Eva va fer un treball de contextualitzar el debat estatutari dels anys republicans i de comparar el text aprovat el 1932 amb la proposta que havia fet la comissió redactora a Núria un any abans. Era un pamflet que destacava com el procés estatutari s'havia desenvolupat de manera sobirana, sense esperar que la República espanyola tingués una Constitució per a poder-s'hi encaixar. I que per aquesta raó el text de Núria era molt més ambiciós que l'autonomia que finalment va quedar: abolia el servei militar perquè es posicionava contra les «guerres ofensives», defensava un model federal per a la República, reclamava competències úniques en educació i importants atribucions en matèria judicial i de finançament. Partia del fet que el poder de la Generalitat emanava del poble (i no era, per tant, una descentralització del poder de l'Estat) i per aquesta raó establia la ciutadania catalana. També l'oficialitat única del català i obria la porta que altres territoris dels Països Catalans se sumessin a aquell Estatut.

Totes aquestes qüestions, com va destacar l'Eva en el seu estudi, van quedar retallades per les Corts republicanes. Aquest era un treball, doncs, que trencava certa idealització del període republicà i recordava com històricament les reivindicacions catalanes

no havien tingut tan sols l'oposició de la dreta monàrquica i posteriorment franquista, sinó també la del gruix del republicanisme espanyol que professava un evident nacionalisme d'estat.⁵

Si bé l'Eva ja s'anava especialitzant en els estudis d'història moderna, aquesta va ser una "incursió" en la història contemporània per necessitats militants. No va ser pas l'única, com veurem, però a molts ens hauria agradat poder llegir més anàlisis seves dels segles XIX i XX.

El PSAN-P. Contra la Transició. Lluita armada. Repressió

La militància al PSAN va durar fins a l'abril de 1974, quan les germanes Serra i en Carles Castellanos van encapçalar l'escissió que donaria lloc al PSAN-Provisional. S'endurien amb ells bona part de la militància més jove, de les recentment creades Joventuts Revolucionàries Catalanes (JRC) que passarien a ser les joventuts dels *provis*. L'escissió s'explica per la visió diferent del moment polític respecte la resta de companys del PSAN. La reforma havia començat: els partits de l'oposició antifranquista, començant pel PSUC, ja començaven a prendre posicions per a participar d'un canvi. Però les primeres passes d'aquest trànsit de l'oposició eren mals auguris. L'Eva ha explicat en més d'una ocasió com la va marcar l'execució de Salvador Puig Antich, el març de 1974. Especialment, la tèbia reacció del gruix de l'oposició, que cal relacionar amb el fet que la víctima era algú que quedava fora dels marges de la reforma que ja despuntava: Puig Antich era un llibertari i, a més, el MIL practicava la lluita armada.

5. No hi consta l'autor. *El poble de Catalunya i la República espanyola davant l'Estatut*. Països Catalans: Papers de treball i d'informació (setembre de 1972). Posteriorment, l'editorial La Magrana, que dirigia el militant del PSAN Carles-Jordi Guardiola, va editar comercialment aquest text, però va mantenir l'anonimat de l'autoria sense que hi aparegués l'Eva Serra per enlloc. No consta autor. *Volem l'Estatut: els Estatuts de Catalunya comparats*. Barcelona: La Magrana, 1977.

Aquesta lectura del moment polític va portar a veure unes necessitats diferents de les que plantejava la línia dominant dins el PSAN fins llavors. Volien crear un nou moviment, separant-se del que havia anat hegemonitzant el PSUC a través de l'Assemblea de Catalunya i de Comissions Obreres, perquè ho estaven dirigint cap a aquest nou objectiu de la reforma. Per això el PSAN-P promourà una plataforma feminista (Dones Independentistes) i posarà la llavor d'un nou sindicat (Col·lectius d'Obrers en Lluita); més endavant dinamitzarà el Comitè Català Contra la Constitució Espanyola i, ja a la dècada dels vuitanta, la seva militància participarà dels Grups de Defensa de la Llengua i en el Moviment de Defensa de la Terra. Però el més destacat d'aquesta decisió del PSAN-P de crear moviment va ser una orientació cada vegada més clara cap a la creació d'una dinàmica de lluita armada.

El PSAN-P volia accelerar la lluita contra el règim perquè entenia que era possible la ruptura, més encara a partir de la Revolució dels Clavells a Portugal, l'abril de 1974. En el marc de l'Estat espanyol, els sectors més rupturistes i combatius tenien un referent clar en la lluita basca i concretament en ETA, especialment a partir de l'èxit que va significar l'acció contra Carrero Blanco, i també ho va ser per als *provis*: “Amb aquesta anàlisi decidim emprendre una embranzida molt considerable, que consisteix a buscar bases de solidaritat amb el País Basc, punta de llança en la lluita contra l'estat espanyol —solidaritat amb el País Basc volia dir solidaritat amb ETA (...). Aquesta solidaritat té uns costos elevadíssims, no sols per la repressió que comportà sinó també perquè ETA no va tenir comportaments recíprocs. Calgué, doncs, revisar la solidaritat i fer un plantejament radical més propi. Vam començar, doncs, a plantejar-nos la creació d'una «força dissuasòria» encaminada a impedir els retrocessos polítics que vèiem a venir. Això fou la modesta història de Terra Lliure (...).”

És un procés similar al que també va viure l'independentisme gal·lec, i per aquesta raó ETA, el PSAN-P i la Unión do Povo Ga-

lego (UPG) van signar tres declaracions conjuntes, publicades el maig i novembre de 1975 i el novembre de 1976. En el cas gallec, l'assassinat a mans de la policia de Moncho Reboiras, dirigent de la UPG, va truncar l'inici de la dinàmica armada.

Aquestes aliances també tindrien un àmbit europeu i això va portar a la signatura de la Carta de Brest, impulsada per organitzacions independentistes d'Irlanda (on el republicanisme estava reviscolant des de principis d'aquella dècada a través de l'IRA-Provisional), Bretanya (Unió Democràtica Bretona) i Galícia (UPG). Aquesta aliança s'havia creat el setembre de 1972 i més endavant s'hi van afegir representants dels Països Catalans (el PSAN-P i l'Esquerra Catalana de Treballadors de la Catalunya Nord), Euskal Herria (HASI) i Sardenya (Movimentu Su Populu Sardu).

Cal pensar que en aquella època la lluita armada (en diversos nivells, des de la propaganda armada fins a accions pròpies de la guerra de guerrilles) no era una opció estranya a l'esquerra revolucionària. Ja hem citat el MIL en el cas català, i convé recordar que també van existir altres grups llibertaris i autònoms. De caràcter independentista va existir el Front d'Alliberament Català (FAC) i fins i tot una part de l'FNC que tot i que no va arribar mai a aparèixer públicament com a organització, va dur a terme accions i se l'acabaria anomenant Exèrcit Popular Català (EPOCA). A l'Estat espanyol, a més dels casos basc i gallec dels quals hem parlat, cal afegir-hi les Forces Armades Guanches a Canàries, el FRAP o els GRAPO. I tantes altres organitzacions com el Front d'Alliberament Nacional a Còrsega, les Brigades Roges a Itàlia o la RAF a l'Alemanya occidental.

Aquest és el marc de fons que porta els independentistes a posar la primera pedra del que acabaria sent, uns anys més tard, Terra Lliure. La primera vegada que això queda per escrit és en fulletó *Què és el PSAN-P* (abril 1976), en el qual hi ha un apartat titulat «La necessitat d'un poder militar». Cal explicar que en la gestació i naixement de Terra Lliure tindrà un paper molt rellevant el germà de l'Eva, en Cala.

El salt endavant en la lluita implicarà també un increment de la repressió, tant abans com després de la mort de Franco. De fet, en el període postfranquista, la nova legislació antiterrorista (que permetia incomunicar els detinguts durant set dies) seria un dels aspectes que faria més explícita la continuïtat amb la dictadura.

L'altíssim nivell de compromís militant de l'Eva va portar-la a ser detinguda en quatre ocasions, en tres de les quals va ser torturada o maltractada:

— El febrer de 1977, juntament amb la seva germana Blanca i amb Ramon Martínez, acusats de col·laborar amb ETA;

— El 10 de juliol de 1980, fou detinguda una altra vegada pels mateixos motius, juntament amb la seva germana Blanca, Ramon Martínez, Anna-Rosa Plana i Maria-Josep Amalba. Després d'haver estat traslladats a la Direcció General de Seguridad de Madrid i d'haver sofert tortures, van ser deixats en llibertat sense cap càrrec.

— El 3 de desembre de 1981, en una gran operació que va implicar la detenció de 22 persones acusades de pertànyer o col·laborar amb Terra Lliure, 16 a Catalunya i 6 al País Valencià. El viatge a Madrid, amb el record de les tortures d'uns mesos abans, va ser un autèntic infern, si bé en aquella ocasió l'Eva no va ser sotmesa a la tortura sistemàtica. Se'ls va deixar en llibertat sense càrrecs el dia 10, a Madrid.

— El 18 de març de 1982, quatre dies després de la gran manifestació contra la LOAPA pels carrers de Barcelona, és detinguda juntament amb la seva germana Blanca, Carles Castellanos, Teresa Lecha, Mait Carrasco i Ramon Pelegrí. Tots eren militants d'IPC i van ser acusats d'apologia de la rebel·lió per haver portat una pancarta amb el lema «Independència». Van ser posats en llibertat sense càrrecs el 23 d'abril.

Com veiem, la relació amb l'independentisme basc va ser una de les pistes que va seguir la policia, de vegades amb fonament i d'al-

tres, sense. Són els anys en els quals ETA va decidir començar a actuar fora d'Euskal Herria, i a Catalunya hi van trobar molta solidaritat en els cercles de l'antifranquisme. Andoni Campillo va morir en un tiroteig amb la policia pels carrers de Barcelona el setembre de 1975. I el 27 d'aquell mes seria afusellat Txiqui al cementiri de Cerdanyola, que havia estat detingut juntament amb Wilson. Tots tres eren militants d'ETA. L'execució de Txiqui i altres quatre militants (1 d'ETA i 3 del FRAP) en aquesta fase final del règim (Franco moriria el 20 de novembre) és un dels exemples que la Transició no va ser un procés pacífic sinó immers en la por i la violència.

A mesura que avançava la Transició, l'independentisme va veure confirmades les seves crítiques al rumb que havia pres el gruix de l'oposició antifranquista. Va veure com es desmuntava l'Assemblea de Catalunya, que podria haver estat el motor de la ruptura: els seus punts reivindicatius feien referència a qüestions que es van desar al calaix, com ara l'autodeterminació o l'accés del poble al poder polític i econòmic. Primer es va arraconar l'Assemblea amb la creació del Consell de Forces Polítiques, del qual quedarien excloses algunes de les organitzacions més rupturistes com el PSAN-P, ja que els partits que la promovien buscaven principalment presentar-se com un govern provisional a l'ombra: PSUC, les diferents plataformes socialdemòcrates, CDC, UDC, ERC, FNC, PSAN, Partit Carlí i Esquerra Democràtica. Els principals partits es van concentrar a preparar-se per a la cursa electoral i així van tancar, a cuita corrents, un procés transformador i ampli com el Congrés de Cultura Catalana, en el qual l'Eva havia participat activament en l'àmbit d'història. Finalment van dissoldre l'Assemblea el novembre de 1977. El mapa polític sorgit de les primeres eleccions el juny de 1977 (a les quals no van poder concórrer partits independentistes o republicans) i l'operació Tarradellas consolidarien un nou règim en el qual l'independentisme quedava definitivament marginat.

Això va fer que el PSAN-P entrés en contacte amb altres sectors dissidents de l'esquerra, com ara el Col·lectiu Comunista Ca-

talà (CCC). Serà en aquest moment que l'Eva coincidirà amb dues persones amb les quals establirà un gran vincle que arribarà fins al final de la seva vida: August Gil Matamala i Julià de Jòdar.

Amb tots dos i altres intel·lectuals del CCC van constituir l'Equip Contracorrent per a redactar un elaborat assaig històric titulat *Fet nacional català i lluita de classes (1931-1977)*. El treball repassava les diferents fases del catalanisme i les relacionaven amb les classes socials que van impulsar-lo. Emfasitzava sobretot la necessitat d'una direcció política que complís la missió històrica d'unir les lluites social i nacional i assenyalava les mancances de tots els agents socials i polítics precedents que no ho havien aconseguit, amb una atenció especial, en el període republicà, a les mancances d'un moviment obrer anarcosindicalista que tot i tenir un múscul organitzatiu impressionant, no va voler desenvolupar una estratègia pròpia amb relació al fet nacional i al poder polític; aquestes limitacions quedarien paleses en els debats i dubtes de la CNT en els primers dies del curt estiu de l'anarquia el 1936. Els autors defensaven que aquella revolució catalana podria haver anat molt més enllà si la CNT no hagués quedat limitada per «l'utopisme humanitarista» i s'hagués responsabilitzat «d'organitzar la societat catalana damunt les bases de la seva ideologia llibertària, autogestionària i col·lectivista», assumint que Catalunya era on es donaven les condicions per a aquesta revolució obrera i que podria funcionar com un estat pràcticament independent, com de fet va ser fins al maig de 1937. Però la negativa a prendre el poder en el moment de l'esclat de la revolució posaria les coses més fàcils als sectors republicans no revolucionaris, que començarien a recupear terreny i, a partir del maig de 1937, a tirar enrere les principals transformacions endegades per l'anarcosindicalisme.

L'epíleg a la lluita contra la reforma va ser el Comitè Català Contra la Constitució Espanyola, que va aglutinar els sectors dissidents de la Transició que mantenien les reivindicacions rupturistes. Aquests sectors no van aconseguir tenir el pes dels seus homòlegs bascos i gallecs, Herri Batasuna i el Bloque Nacional-

Popular Galego (precedent del BNG), amb qui van col·laborar en aquella campanya. Les germanes Serra acollirien a casa seva Telesforo Monzón, conseller del govern basc durant la Segona República i posteriorment fundador d'HB. Li van gestionar una entrevista amb Josep Tarradellas. Tots dos eren homes de la guerra, dos republicans derrotats, però es van alinear de manera molt diferent respecte a la Transició i probablement per aquest motiu Tarradellas va refusar l'entrevista.

La Constitució reestructurava l'Estat mantenint-ne intactes tres pilars: la monarquia, l'església catòlica i l'Exèrcit, encarregat de defensar, com establia l'article 2, "la unitat de la pàtria". També impedia la federació de comunitats autònomes, amb la qual recuperava la prohibició institucional dels Països Catalans tal com ja havia fet l'Espanya republicana. En l'àmbit econòmic i laboral, els Pactes de la Moncloa, signats pels principals partits, per Comissions Obreres i per les patronals, suposarien la fi d'un cicle de reivindicacions i conquestes obreres, que a partir dels anys següents es començarien a desmuntar amb successives reformes laborals.

L'independentisme sortiria afeblit del període de la Transició. Per exemple, no va reeixir la Conferència d'Organitzacions d'Esquerra Independentista celebrada el novembre de 1977. Un punt en el qual les discrepàncies entre les organitzacions van ser especialment explícites va ser la lluita armada. El juliol d'aquell any havien estat detinguts quatre militants d'EPOCA acusats de la mort de l'industrial Josep Maria Bultó. L'octubre d'aquell any es va promulgar la Llei d'Amnistia, de la qual en principi se'n van beneficiar, però posteriorment se'ls retiraria aquesta mesura per pressions del ministre de l'Interior, Rodolfo Martín Villa, i dels sectors de la patronal catalana de l'entorn de Bultó. Els quatre militants van ser a temps, tanmateix, de marxar a l'exili i evitar tornar a ser empresonats. En el marc de la Conferència d'Organitzacions algunes veus van plantejar un manifest solidari amb els quatre represaliats, però el fet que fossin militants d'una organització armada va provocar la divisió i el manifest no es va arribar a publicar.

Visca la Terra! Crear un moviment independentista

El resultat de la Transició deixava l'independentisme a la intempèrie, si manllevem l'encertada expressió de Patrícia Gabancho. Però això no va ser motiu per a plegar veles; ans al contrari: l'esperit de resistència de l'Eva, après de les experiències estudiades i de la militància, va ser el reflex d'uns nuclis independentistes que van posar la llavor de tot el que hem conegut després.

S'obria un nou període en el qual el PSAN-P i altres organitzacions posarien les bases d'un nou moviment independentista, que aprofundiria en la difusió d'una simbologia (l'estelada roja), unes mobilitzacions (cada 11 de setembre al Fossar de les Moreres) i unes consignes pròpies. En definitiva, un nou imaginari simbòlic per a una nova etapa.

L'aportació de l'Eva va ser determinant per tal que aquest imaginari connectés amb les lluites històriques del poble català, especialment de l'època moderna, de la qual n'era especialista. Podem atribuir a l'Eva la recuperació del crit «Visca la Terra!», propi de la Revolta dels Segadors, que aplicat al segle xx tenia la virtut de fer confluïr les reivindicacions nacionals, populars i ecologistes en una sola consigna. A partir d'aquell moment, la paraula *terra* s'incorporaria al moviment independentista, i això explica els noms d'organitzacions com Terra Lliure (el seu butlletí, *Alerta*, remetia a l'himne Els Segadors) i el Moviment de Defensa de la Terra (MDT).

Altres crits i consignes també tenien un clar contingut històric, com ara «Via fora!» o «Fora les forces d'ocupació!», que reprenia el nom amb què l'exèrcit franquista es va designar a si mateix en la seva entrada a Catalunya a partir de 1938.

L'Eva combinava la militància a IPC amb una alta implicació en els Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans (CSPC). Era l'organització encarregada de la tasca antirepressiva, però tot-hom que hi va participar li reconeix un paper més enllà d'aquesta funció sectorial, ja que va servir per afavorir la unitat indepen-

dentista (hi participaven tant IPC com el PSAN, els dos principals partits) i sobretot per crear un primer coixí social, arreu del territori, per a l'incipient moviment.

Aquest moviment no s'entenia com una radicalització puntual del catalanisme, sinó com una alternativa global, lligada a les classes populars i, per tant, a la voluntat de fondre les reivindicacions socials amb la independència. En paraules de l'Eva: "El projecte independentista és un projecte de ruptura amb els estats capitalistes espanyol i francès i és també un projecte que respon a aliances i suports de classe diferents. En principi els qui objectivament poden estar interessats a posar fi a l'hegemonia del capitalisme dels estats espanyol i francès són el Poble Treballador dels Països Catalans, que està format per la classe treballadora pròpiament dita, les capes populars no assalariades i les dones sotmeses al treball familiar. Aquest és el bloc social interessat en les profundes transformacions que implica posar fi a l'opressió. També poden ser considerats com a part de les classes populars aquells intel·lectuals, professionals, estudiants, artistes... que realitzen una tasca en funció dels interessos del poble treballador."⁶

I volem fer-hi un incís important: de manera excepcional en el món de la militància política i també en l'independentisme, cal assenyalar que a les JRC i al PSAN-P hi haurà moltes dones en llocs de rellevància. Al costat de l'Eva i la Blanca hi trobem Dolors i Antònia Serra i Kiel, Mait Carrasco, Teresa Lecha, Carme Travesset (la Petita), Maria Lladó, Imma Tubella, Griselda Pineda, Núria Martín (*la Trenes*), Llum López, Maria Rosa Andreu (*Mai*). I ja en l'època d'IPC s'hi afegirien Isabel Herrero, Teresa Aragonès o Carme Porta.

Vet aquí una explicació que faria el col·lectiu de Dones Independentistes sobre aquesta admirable excepcionalitat: "És veritat que al nostre moviment hi ha incorporades moltes dones,

6. SERRA, EVA. «Respostes al 'Qüestionari sobre la situació actual i el futur del moviment d'alliberament nacional i de classe'». A: *Quaderns d'alliberament*, núm. 7. *La guerra nacionalista avui* (febrer de 1982), p. 228.

potser perquè s'hi reparteixen més garrotades que medalles; també perquè els intel·lectuals hi tenen poca tirada i ja se sap que per això de les «idees curtes i el cabell llarg» els intel·lectuals són una raça masculina.⁷ Tot i aquesta sornegueria, el cert és que en el cas de l'Eva les aportacions intel·lectuals van ser una de les seves principals vàlues com a militant, i n'és la prova els textos que s'apleguen en aquest volum.

IPC. Catalunya Nord. Més sobre els Països Catalans

El 1979 el PSAN-P es fusionaria amb la nord-catalana Organització Socialista d'Alliberament Nacional (OSAN), una escissió de l'Esquerra Catalana de Treballadors (ECT). Naixia Independentistes dels Països Catalans (IPC), el primer partit polític amb implantació a banda i banda de l'Albera. En el congrés fundacional els militants col·locarien una placa al castell de Rià, on va néixer Guifré el Pilós, per recordar “els orígens de la nació catalana”.

La militància estrenyia el vincle de l'Eva amb Catalunya Nord, especialment a partir de l'exili del seu germà, Cala, i la seva companya Dolors Serra, en el moment que la mort en acció de Fèlix Goñi, el juny de 1979, posava la policia rere la pista del nucli fundador de Terra Lliure. És a la Catalunya Nord on naixeran les filles d'en Cala i la Dolors, Marta i Joana, les nebodes de l'Eva, i on la família Serra quedarà lligada al moviment polític i cultural del territori a través del Centre Cultural de Perpinyà (el Casal), de Ràdio Arrels i l'Escola Arrels i amb l'impuls del moviment associatiu a Baó.

En els seus textos fundacionals, IPC construïa un fil roig revolucionari propi, a través de la història dels Països Catalans, per tal d'inserir-s'hi. De ben segur que l'Eva va tenir molt a veure en aquesta aportació, que pel seu valor reproduïm íntegra:

D'una manera especial, IPC pren com a base de reflexió teòrica i política tota la tradició de lluita revolucionària del Po-

7. *Lluita*, núm. 100 (juliol-agost 1982), p. 2.

Estudi introductori

ble Treballador dels Països Catalans contra l'Estat espanyol i l'Estat francès, que, al nostre entendre, passa pels eixos del nacionalisme popular, de l'anarcondicionalisme obrer i del marxisme nacional dels anys 30.

Quan parlem de nacionalisme popular ens referim a les formes de mobilització del poble del camp i de la ciutat contra la situació econòmica i contra el marc polític dels estats espanyol i francès, i que va des de l'enfrontament amb els Borbons fins a l'aparició del sistema de partits polítics moderns: mobilitzacions dels angelets (Catalunya Nord), maulets (País Valencià), vigatans (Principat), forans (Mallorca)...; alçaments urbans i pagesos del segle XIX (malcontents, matiners, rabassaires, moviments contra les quintes...). Tots aquests moviments es basen en el patriotisme popular i consisteixen en alçaments armats contra el poder de la monarquia dels estats.

L'anarcosindicalisme obrer i el que hem anomenat marxisme nacional són moviments ja més definits i més organitzats que es desenvolupen especialment durant el segle XX. L'anarcosindicalisme obrer acumula la tradició de noves formes de lluita contra l'Estat i la patronal (des dels atemptats a la vaga revolucionària i als moviments insurreccionals), de noves pràctiques organitzatives basades en la democràcia directa, i de nous models culturals (ateneus obrers...).

Entenem per marxisme nacional aquelles formes organitzatives (com el Bloc Obrer i Camperol) i aquelles formulacions de base marxista arrelades a les lluites pageses i obreres que plantejaven aspectes d'una via revolucionària al nostre país.

I també se citaven un seguit d'autors que IPC prenia com a referents: Martí i Julià, Constantí Llombart, Narcís Roca i Farreres, Francesc Macià, Salvador Seguí, Gabriel Alomar, Jordi Arquer, Jaume Compte, Andreu Nin o Joan Peiró.⁸

8. INDEPENDENTISTES DELS PAÏSOS CATALANS. *La lluita per la independència*. No consta lloc d'edició, 1980, p. 136-137.

Com hem assenyalat, l'independentisme (el PSAN i, per continuïtat, el PSAN-P) tenia entre els seus eixos ideològics centrals l'àmbit dels Països Catalans com a espai de la lluita independentista i com a unitat històrica. Això havia portat els seus militants a fer un esforç de recerca i compilació i per aquesta raó es van publicar les primeres històries de l'àmbit nacional complet. La primera va ser *Aproximació a la història dels Països Catalans*, apareguda el gener de 1975, en una edició no comercial del PSAN-P. El seu autor era Carles Castellanos, que va escriure-la a la presó Model de Barcelona. Tot seguit, el març de 1976 veuria la llum la *Síntesi d'història dels Països Catalans*, obra de Jordi Moners, militant del PSAN. En aquest cas sí que es va comercialitzar a través de l'editorial La Magrana i va tenir un impacte important: es realitzarien vuit edicions del llibre fins al 1988.

Tanmateix, el debat sobre els Països Catalans era obert més enllà de l'independentisme. Durant els anys de la Transició s'havien celebrat jornades i congressos en què el gruix de la intel·lectualitat antifranquista hi tenia posicionaments favorables. Una prova de l'ambient de l'època és el monogràfic que va publicar la revista *Presència* amb motiu del seu número 400, a finals de 1975. Un dels reportatges era un qüestionari que es va fer a diversos historiadors i també a representants polítics. Per algun motiu, les respostes de l'Eva no van arribar a temps per a incloure-les en aquest volum i es van publicar en el número 403. Aquest text, inclòs en el present recull, és un breu i clar posicionament:

Ideològicament estic a favor del concepte de Països Catalans. Considero que conté un significat més profund que l'estrictament lingüístic en la mesura que, segurament, cal partir del criteri que la llengua és un element estructural més d'una realitat.

Hi ha dues constants en la visió que l'Eva tindrà sobre el tema. D'una banda, tenir sempre present que si els Països Catalans eren una nació amb més o menys coherència era, en darrera instància, pels poders que hi havien incidit en contra:

Estudi introductori

L'admissió del concepte implica en primer lloc la necessitat de sospesar, paral·lelament al procés històric del grup, el paper de les interferències i distorsions que la formació de l'Estat espanyol i de l'Estat francès, amb la seva violència consegüent, ha exercit en les deficiències o mancances de la cohesió del grup català.

De l'altra, un punt de vista sobre la pluralitat interna, que convidava a no establir-la en funció de les fronteres existents (Catalunya, País Valencià, Illes, etc.) sinó d'altres que potser tenien més coherència: “És més accentuada, fins i tot als nostres dies, la diferenciació entre la Catalunya Vella i la Catalunya Nova que no les existents entre les diferents regions històriques dels Països Catalans.”

Després de la Transició, fer història dels Països Catalans era anar contracorrent i es corria el risc de ser acusat d'idealisme o voluntarisme. Només alguns caps com el de l'Eva eren els que podien albirar les vies per explicar de manera integradora, trobant-hi els lligams soterrats, la persistència de la catalanitat i de trets compartits en el conjunt dels territoris de parla catalana. Així ho va fer en ocasió del cicle de col·loquis «Els Països Catalans: un debat obert», celebrat a València a finals d'octubre de 1984. Començava apuntant les dificultats metodològiques per construir una història conjunta:

És evident que la prudència interpretativa és fruit de les exigències del rigor científic. Però les necessitats que tenim plantejades com a poble —un de sol, no tres ni quatre— generen unes exigències pròpies, que, des del meu punt de vista, ens obliguen a avançar en la interpretació de la història del nostre poble, més enllà de les històries parcials: País Valencià, Principat, Illes, Catalunya Nord; més enllà d'històries diacròniques i separades, tendents més a discursos narratius paral·lels que a una interpretació integradora global.

Es donaven aquestes dificultats perquè després de la Transició (que al País Valencià es va allargar amb la Batalla de València, al-

menys fins al 1982), la intel·lectualitat antifranquista havia abandonat la idea dels Països Catalans i, en conseqüència, eren pocs els qui havien continuat fent recerques pensant en aquesta clau. Això ho veurem més endavant en parlar del debat sobre la funció dels historiadors.

Després d'aquesta introducció, l'Eva identificava un tret compartit per les diferents societats dels Països Catalans en l'època moderna:

...els Països Catalans es destaquen en el curs de l'etapa moderna en el seu conjunt per l'existència d'una base social urbana i pagesa que reiteradament, a nivell local o general, s'enfronta al sistema feudal: aquest és l'aspecte que permetria tal vegada unificar o, millor dit, interpretar globalment episodis com la resistència al fur d'Aragó, la causa urgellina al País Valencià, les guerres remences, les lluites urbanes del segle xv al Principat, les germanies desenvolupades a les Illes i al País Valencià fins a arribar a la Guerra dels Segadors, la Guerra dels Gorretes i la Segona Germania.

La desigual evolució d'aquesta "base social urbano-comercial i pagesa" és el que explicaria que les divergències entre territoris dels Països Catalans continuessin en el segle XVIII i en l'edat contemporània. A grans trets, el contrast entre les derrotes de forans i agermanats a les Illes i al País Valencià i la victòria —parcial i complexa, com hem vist— dels remences de la Catalunya Vella explicaria que les classes dominants al Principat haurien disposat de menys renda feudal, la qual cosa les hauria orientat cap a la renda comercial. A la llarga, aquesta dinàmica acabaria donant lloc a l'acumulació de capital que engegaria la protoindustrialització.

Juntament amb aquests dos textos de 1976 i 1984, en el present volum n'hem inclòs dos de molt posteriors, de 2003 i 2009, que mostren la continuïtat d'aquest interès pels Països Catalans i alhora l'aprofundiment en les investigacions i interpretacions. El text del

2003 comença amb un repàs sintètic però molt complet de com han tractat la qüestió dels Països Catalans algunes de les principals obres d'història de Catalunya. I a continuació argumenta per què l'espanyolisme ha combatut tan directament aquesta idea.

El text del 2009, més extens, constitueix una reflexió sobre la història dels pobles en oposició a la dels estats, en ocasió del 350 aniversari del Tractat dels Pirineus, que va separar la Catalunya Nord i la Catalunya Sud. Aquest va ser un cas paradigmàtic de formació de fronteres entre estats i cal entendre'l dins el procés de constitució dels estats espanyol i francès per damunt de les institucions de la terra. El curs dels segles posteriors ha establert aquestes unitats territorials, Espanya i França, gairebé com a realitats inqüestionables i ha presentat els respectius processos de centralització com a símptomes de modernitat que després continuarien els estats liberals i democràtics: “Mai les democràcies contemporànies no s’han aturat a qüestionar les bases de la legitimitat de les guerres del segle XVII, que estan a l’origen d’aquestes fronteres dites nacionals.”

L'article també reprèn la idea marxista que lliga les dinàmiques econòmiques i de classe amb els moviments polítics nacionals: la revitalització econòmica del sud durant el segle XVII i principis del XVIII (vinya, comerç i protoindustrialització) és el marc en el qual sorgeixen nous actors socials i polítics i nous espais, concretament el braç militar i la Conferència dels Tres Comuns). En canvi, al nord, hi ha un procés de ruralització, de pèrdua de pes de la manufactura i de major dependència econòmica, que afectarà els febles moviments polítics protocatalanistes.

Història agrària. Crisi a IPC. La funció dels historiadors

Reprenem el fil biogràfic de l'Eva retornant al 1978, any en què va presentar la seva tesi doctoral. El treball havia estat dirigit per Emili Giralt i es va titular *La societat rural catalana del segle XVII*.

Sentmenat, un exemple local del Vallès Occidental, 1590-1729. Suposava una aportació de gran rellevància en el camp de la història agrària, del qual l'Eva n'havia esdevingut una impulsora ja des de principis dels anys setanta, quan va coordinar el Seminari d'Estudis Agraris a la tot just creada Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Quan la tesi es va publicar en forma de llibre, Núria Sales va assenyalar que aquesta investigació “marcà una fita: per la seva qualitat, fora del comú, i pel terreny, inexplorat en l'àmbit català”.⁹

L'origen de la tesi es trobava en l'interès que l'Eva tenia, ja en els seus inicis com a estudiant d'història, en la Guerra dels Segadors. Volia fer una aproximació al conflicte des de la perspectiva econòmica i social, connectant-la amb l'obra d'historiadors marxistes que havien analitzat les revoltes pageses, com ara Eric Hobsbawm, Christopher Hill, Edward P. Thompson, Boris Porshnev, Alexandra Lublinskaya o Rosario Villari. El fons documental amb què va trobar-se era insuficient per fer un estudi de la conjuntura concreta de la Guerra dels Segadors, però en canvi va resultar una font d'enorme interès per a estudiar i descriure l'evolució del camp català durant un segle i mig, podent atendre els canvis que van anar modificant el feudalisme i alhora els mecanismes que ja enllaçaven amb el capitalisme. Per això l'obra va significar un salt qualitatiu en història agrària. Tanmateix, la investigació va integrar, juntament amb les dades econòmiques, la necessària perspectiva jurídica (constitucions, capítols de cort, pragmàtiques reials, jurisprudència, etc.) i d'aquesta manera també una perspectiva de la influència de les classes socials en l'estructura política, la qual cosa va portar l'Eva a connectar amb un altre fil en què va excel·lir a partir d'aquell moment: la història jurídica i de les institucions de la terra.

Els anys vuitanta són un canvi de rasant en la vida de l'Eva, principalment en el seu vessant militant. Terra Lliure i IPC van

9. SERRA, EVA. *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*. Barcelona: Crítica, 1988, p. 7.

entrar en crisi a finals de 1982, fonamentalment per debats relacionats amb el tipus d'accions que calia dur a terme. La crisi va finalitzar al cap de pocs mesos amb l'expulsió/dimissió d'en Cala de Terra Lliure i, consegüentment, amb la sortida d'IPC de l'Eva, la Blanca i la gent amb qui tenien més afinitat. Juntament amb la gent amb qui ja havia tingut sintonia anteriorment (Gil Matama. la o Julià de Jòdar) constituïran el col·lectiu independentista La Nova Falç, els anomenats «fiblons».

El trencament d'IPC implicarà el pas de l'Eva a un segon pla militant. Si ho jutgem a partir dels escrits que recullen la seva visió de la història de l'independentisme, ho va viure com el distanciament del moviment, la fi d'una etapa que considerava esgotada. Pràcticament no en trobem valoracions respecte als anys següents, de forta agitació, marcats per les accions de Terra Lliure i pel creixement de l'MDT. Tanmateix, a finals de la dècada dels vuitanta la crisi del moviment sí que es faria evident, accentuada per la repressió, les divisions internes i per l'atemptat d'ETA a Hipercor el juny de 1987, que va marcar un abans i un després amb relació a les adhesions que podia generar una estratègia independentista que inclogués la lluita armada. Precisament La Nova Falç es dissoldria en aquell moment.

L'altra cara d'aquest canvi és l'entrada en un moment molt prolífic pel que fa a investigacions i publicacions, i per això el gruix de textos d'aquest recull corresponen al període que comença ara. Hi ha sobretot un interès creixent per l'anàlisi historiogràfic, que connecta amb els debats del moment. En aquells anys vuitanta la Transició ja havia culminat i el gremi dels historiadors es trobava amb alguns dilemes oberts. Durant el període de l'antifranquisme i la Transició els historiadors havien estat un punt de referència però això havia deixat ser així i convenia ressituar-se, començant per demanar als nous poders polítics que es consolidaven quin lloc havia d'ocupar l'estudi del passat. Uns poders que a Catalunya es van polaritzar entre el pujolisme, d'una banda, que governava Catalunya des de 1980 i que si bé era explícitament catalanista,

rebutjava les idees rupturistes i independentistes; i el PSC-PSOE, de l'altra, que provava de modernitzar la idea d'Espanya especialment des que va accedir al govern estatal el 1982. La política de commemoracions dels respectius governs (mil·lenari de Catalunya, Quinto Centenario de l'arribada de Colom a Amèrica) marcaria alguns dels debats sobre la funció dels historiadors.

Alguns d'aquests dilemes queden ben reflectits en un col·loqui celebrat al Centre de Treball i Documentació de Barcelona el 1982. L'Eva —que era, per cert, l'única dona participant al costat de set historiadors homes— va ser contundent. Hi havia el debat sobre quins eren els subjectes que calia estudiar, precisament amb relació a la contraposició Catalunya/Espanya: “Un dels temes fonamentals que la historiografia no ha abordat és el de l'ocupació, si realment veiem això de «la nació». Penso que no té cap sentit dir que Catalunya o els Països Catalans són una nació, si al costat no hi posem ocupada.” Com ja s'havia expressat anteriorment, no tenia sentit buscar en la nació catalana els elements que li donessin més o menys carta de legitimitat si alhora no estudiàvem tots els elements que han actuat precisament en contra que pogués consolidar-se aquesta realitat nacional.¹⁰

Tot això es produïa en un moment de crisi del marxisme, perquè l'URSS i els països del seu entorn, que d'entrada basaven el seu èxit en la superioritat teòrica del marxisme, es demostraven cada vegada més travessats de contradiccions difícils de resoldre: el 1968 la invasió de Txecoslovàquia marcaria un primer punt d'inflexió, però també la posició de la URSS (i del Partit Comunista Francès) respecte al maig del 68; l'evidència d'un sistema gerontocràtic i finalment el desastre de Txernòbil el 1986, la caiguda del Berlín el 1989 i el col·lapse de la URSS el 1991.

En tots aquests debats la posició de l'Eva queda ben definida pel text «La funció de l'historiador ara i aquí», que recollim en el present volum, en el qual reivindicava retornar als processos polí-

10. El col·loqui va quedar recollit uns mesos després en l'article «Debat sobre la tasca de l'historiador avui», publicat a *L'Avenç* núm. 67 (gener 1984), p. 70-77.

tics (i no tan sols les transformacions econòmiques) el pes que es mereixien en l'anàlisi històrica, connectant d'aquesta manera amb les conclusions a les quals havia arribat amb la seva tesi doctoral. I feia aquesta comparació irònica: "Sovint hem explicat el segle XVIII català com si expliquéssim la història de l'aparició de les autopistes i del cotxe en temps d'en Franco sense explicar el cost social del franquisme en termes socials i polítics." La qüestió de l'ocupació, com hem esmentat, o les institucions de l'època moderna com a espais més de resistència que de govern, quedaven apuntades per l'Eva com a prioritats cap a les quals s'orientava.

En el mateix text explicava l'interès que li generaven obres no pròpiament acadèmiques ni fetes per historiadors professionals, però que segons el seu parer eren més suggeridores precisament perquè tenien un "desig de comprendre" molt gran: ja fossin textos fets des de la militància política, com les històries d'Euskal Herria i Galícia que publicaven els respectius moviments independentistes; textos literaris com els de Pla o biogràfics com els de Zugazagoitia; o les obres de Joan Fuster, a qui l'Eva va començar a destacar també com a historiador, tal com desenvoluparia més endavant en un dels articles que conté la nostra recopilació.

El juny de 1985, en un número de *L'Avenç* dedicat gairebé íntegrament a Jaume Vicens Vives en ocasió dels 25 anys de la seva mort, l'Eva va publicar l'article «La història moderna: grandesa i misèria d'una renovació». Aquest és el seu primer treball ja extens que confirma l'interès per la historiografia. Això la consolidarà com a una historiadora de primer nivell, ja que a més de l'estudi de la història també es preocuparà per l'estudi dels qui estudien història. Es tracta d'una qüestió fonamental perquè la interpretació i els objectes d'interès dels historiadors han anat canviant al llarg del temps, tot reflectint els problemes i les ideologies de cada generació i sector social, que influeixen en l'enfocament a l'hora d'estudiar els problemes i les ideologies del passat.

A més, aquest article té un valor especial perquè representa una de les primeres —si no la primera— crítica detallada, des del ma-

teix món acadèmic, contra qui havia estat un tòtem per a la generació d'historiadors que en aquells moments encapçalaven tots els departaments universitaris.¹¹

L'Eva va fer un retrat punyent de com Vicens va aconseguir sobreviure dins l'ambient universitari franquista. Li reconeixia grans virtuts com a renovador dels estudis històrics: per haver ampliat l'espectre cronològic a l'edat moderna i contemporània (fins aleshores els historiadors catalans es concentraven en el període medieval), per haver introduït la història econòmica, pel seu "tarannà més problemàtic que dogmàtic, més dinàmic que no pas definitiu" i també perquè "arriscà i avançà hipòtesis", actitud que el va portar a ser un polemista genial. Però no estalviava crítiques a l'historiador pel seu "camaleonisme polític" i per la construcció de certs mites, malgrat que el propòsit de Vicens va ser eminentment iconoclasta. Si d'una banda volia deixar enrere la historiografia que anomenava romàntica i els seus mites (Jaume d'Urgell, Pau Claris o la resistència de 1714), de l'altra va alimentar la seva mitologia exalçant la racionalitat de l'Estat hispànic (en contrast amb unes institucions catalanes que considerava caduques) i donant un paper protagonista a la burgesia catalana (en detriment de les classes populars). Vicens va contribuir, per exemple, a la idea que la centralització borbònica de la Nova Planta del 1716 va ser la causa principal del creixement econòmic català del segle XVIII, un prejudici que encara

11. Per a desmitificar una figura com Vicens van caldre alguns anys més a partir d'aquest article de l'Eva. Un altre dels textos pioners en aquesta tasca va ser el de Josep Termes del 1990: «La historiografia de la postguerra i la represa de Jaume Vicens Vives», inclòs al llibre col·lectiu *La historiografia catalana: balanç i perspectives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 1990.

Per conèixer més la figura de Vicens des del punt de vista polític i en relació amb el sistema de poder universitari també són recomanables dos articles d'Antoni Simon: SIMON, Antoni. «Jaume Vicens Vives y el nacimiento de la escuela de Historia Moderna de Barcelona». A: *Historia y perspectivas de investigación. Estudios en memoria del profesor Ángel Rodríguez Sánchez*. Mèrida: Editora Regional de Extremadura, 1990, p. 59-67. SIMON, ANTONI «Jaume Vicens Vives i la historiografia espanyola de la postguerra. El paper dels historiadors de l'Opus Dei». *Estudis. Revista de Historia Moderna* num. 38. València: Publicacions de la Universitat de València, 2012, p.207-234.

avui s'arrossega entre historiadors espanyols, si bé el gruix de la historiografia catalana el dona per superat gràcies a tots els estudis que han demostrat que les dinàmiques de creixement econòmic eren preexistents a l'ocupació de Felip V.

Hem inclòs aquest article en el recull i l'hem complementat amb un altre del 2011. D'aquesta manera, els textos sobre Vicens Vives tenen un protagonisme preeminent en el present volum. Ho hem fet perquè, certament, confrontant l'obra d'aquest historiador clau l'Eva va anar construint línies d'investigació i pensament. En l'article de 1985 plantejava unes preguntes per a superar els esquemes de Vicens que ara, ja amb la distància corresponent, podem dir que reflectien les que serien les seves motivacions prioritàries de recerca en les dècades següents.¹²

En l'article de 2011, l'Eva fa una síntesi de les mancances de Vicens amb relació a l'estudi del segle xv i l'edat moderna:

Vicens, en voler objectivar la història i voler desdramatitzar la historiografia que anomenava romàntica, va caure en tres paranys: la desqualificació de les institucions pel seu caràcter estamental, l'admiració per la monarquia com a símbol de modernitat i la negació del model pactista com a sistema amb capacitat i qualitat per resoldre afers públics.

La historiografia posterior, a la qual l'Eva va contribuir enormement, ha matisat o fins i tot capgirat aquests punts de vista: "Certament, les institucions històriques no eren democràtiques en el sentit actual del mot, però eren més representatives i socialment més fluides i amb capacitat d'evolució que l'estructura reial."

12. En un dels seus darrers articles, que no forma part d'aquest volum, l'Eva va fer un balanç de vint-i-cinc anys d'avanços investigadors en el camp de la història moderna, i va poder posar en valor la seva feina i la d'altres professionals en l'elaboració d'una visió que ha superat els mites i contramites de Vicens, especialment amb relació a les institucions catalanes. Sobresurten els noms de Víctor Ferro, Núria Sales, Miquel Pérez Latre i Antoni Simon. SERRA I PUIG, EVA. «Un quart de segle d'història moderna de Catalunya: balanç historiogràfic aproximatiu». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXV (2014). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 299-228.

L'Eva va anar polint la caracterització ideològica i política de Vicens: "Se l'han disputat des de Pujol fins al mateix PSUC, però val a dir que sobretot fou un home d'ordre, poc inclinat a cap nacionalisme català de confrontació amb l'estat i sempre admirador d'un poder fort".

La visió del passat que va construir el gironí estava basada, com hem dit, en la racionalitat del Minotaure (la metàfora vicensiana per anomenar el poder de l'Estat), dins un paradigma atlantista (liberal i capitalista), que, per tant, rebutjava les revolucions populars de continguts nacionals o socials. Aquest paradigma condicionava Vicens, que era incapaç "d'entendre el poder públic en termes republicans, fins i tot en l'època contemporània", així com les continuïtats de l'economia mediterrània i les raons de fons dels moments revolucionaris.

L'interès pels debats historiogràfics i la seva clara dimensió política continua amb un text crític amb la commemoració de la Sentència Arbitral de Guadalupe, l'episodi que es pren com a final de les guerres remences. El 500 aniversari es va celebrar el 1986 i l'article apunta cap a la desmitificació del pairalisme, és a dir, la idealització d'una pau social al camp que hauria durat 450 anys, des de la fi del plet remença fins als conflictes per l'aplicació de la Llei de contractes de conreu dels anys de la Generalitat republicana. Aquest pairalisme era, sense esmentar-ho, una referència clara a certes idees del pujolisme aleshores dominant. Contra això calia saber analitzar els diferents sectors remences, els que van sortir guanyant i els que van sortir perdent. No representaven el mateix Verntallat que Pere Joan Sala, ni van córrer la mateixa sort (el primer va ser ennoblit i se li van concedir terres; el segon, executat). Així mateix, l'article defensa una història agrària que analitzi els conflictes que s'han anat donant al llarg dels segles després de Guadalupe i que els lligui amb les reivindicacions pageses del moment present.

Un altre text important de crítica historiogràfica és «L'historiador dalt del cavall», dirigit contra l'eminent hispanista John H.

Elliott, en ocasió de la conferència que havia impartit l'11 de setembre de 1987, convidat per l'Ajuntament de Barcelona. Es tracta d'un text escrit amb Francesc Espinet, Josep Lluís Gómez Mompарт, Enric Marín i Joan Manuel Tresserras.

Elliott havia admès ja en el pròleg a la seva primera obra destacada, *La revolta dels catalans* (1966), que el seu interès pel segle XVII hispànic era primerament per la figura del comte-duc d'Olivares, però que la documentació a la qual va tenir accés el va acabar derivant cap a un dels conflictes del seu govern com va ser la Guerra dels Segadors. Vint anys després, en la conferència explicava que aquesta inclinació pel comte-duc li provenia de la impressió que li va causar el retrat eqüestre que li havia fet Velázquez i que es pot contemplar al Museu del Prado, a Madrid. "L'historiador al servei del Poder s'impressiona davant l'obra del pintor al servei del Poder", deia l'article, que carregava contra Elliott pel fet d'identificar centralització amb modernització. Es tractava d'uns debats historiogràfics que, com hem apuntat, tenien ressonàncies directes en l'època: el projecte del PSC-PSOE (que era qui tenia l'alcaldia de Barcelona i era per tant l'amfitrió d'Elliott) era renovar el nacionalisme espanyol i presentar-lo com la via de modernització, i la culminació d'aquest projecte era l'horitzó de 1992 en el qual coincidien el Quinto Centenario, l'Expo a Sevilla i les Olimpíades a Barcelona.

Una resposta menys directa però més extensa al paradigma d'Elliott seria el llibre de 1991 titulat *La revolució catalana de 1640*, en el qual l'Eva feia la introducció alhora que hi publicava un article. El títol del llibre ja és tota una declaració d'intencions, ja que és el primer treball acadèmic que, en aquell moment, qualificava la revolta dels segadors com a revolució, una de les aportacions centrals de l'Eva. Calia preguntar-se qui donava la patent de revolucions modernes a uns processos com la Revolució anglesa, contemporània de la dels Segadors, mentre que d'altres es classificaven en una categoria inferior com a revoltes resistencialistes. La resposta és l'habitual ena d'altres casos històrics: depèn de qui havia guanyat i qui havia perdut. Però l'Eva insistia que

la derrota de les institucions catalanes en aquell moment no ens podia portar a confondre progrés amb poder o modernitat amb força militar, que era el paradigma d'Elliot i també, com hem vist, de Vicens Vives.

L'interès per la historiografia havia continuat, per exemple, amb la publicació de dos articles a la *Revista de Catalunya* en els quals continuava la línia crítica amb Vicens Vives i començava, per primera vegada, a analitzar les aportacions dels historiadors precedents, principalment Antoni Rovira i Virgili i Ferran Soldevila, als quals elogiava alguns encerts alhora que n'assenyalava mancances:

Els homes del neoromanticisme [...] havien intuïtivament encertat respecte a la importància de la dialèctica societat catalana – Estat espanyol, seguint petjades anteriors; però, en canvi, no estaven en condicions ni ideològiques ni teòriques per a situar la naturalesa exacta d'aquest estat i la naturalesa de l'articulació de la societat catalana amb ell, tot i que com a mínim havien situat el tema de l'ocupació. Tampoc no havien situat la naturalesa exacta de les contradiccions internes de la societat catalana històrica i contemporània.¹³

Uns anys més endavant, especialment en ocasió del centenari de Soldevila el 1994, l'Eva aprofundiria en la visió sobre aquests historiadors, com podem veure en un dels articles que conté aquest volum. Soldevila i Rovira pertanyien a una generació d'historiadors que havien estat superats per la introducció de noves metodologies (a partir de la difusió del marxisme, de l'escola dels *Annales* i de la història econòmica) que Vicens i els seus deixebles havien integrat ràpidament, amb què s'havien situat al capdavant de la renovació. Però l'Eva assenyalava la cara B d'aquesta supe-

13. SERRA, EVA. «Una aproximació a la historiografia catalana: els antecedents». *Revista de Catalunya* núm. 26 (1989), p.29-46; i de la mateixa autora SERRA, EVA. «Una aproximació a la historiografia catalana: el nostre segle». *Revista de Catalunya* núm. 27 (1989), p. 43-55.

ració, ja que s'havia produït durant el franquisme i, per tant, allò que en un altre context hauria estat un relleu generacional aquí tenia elements afegits: es deixaven enrere els historiadors que havien estat més compromesos políticament amb el catalanisme i el republicanisme. Per tant, una primacia de la història econòmica podia tenir unes mancances clares quan del que es tracta és de buscar també les arrels dels problemes polítics: “El raonament econòmic convertia en subsidiàries les qüestions més polítiques (en definitiva les qüestions més vidrioses).”

Els historiadors com Soldevila van ser anomenats romàntics o neoromàntics, sovint pejorativament, ja que podria portar-nos a pensar que es deixaven endur per les impressions i que això afectava el rigor dels seus treballs. Però en el cas de Soldevila, la seva obra aguanta al llarg dels anys precisament perquè estava construïda metòdicament: “Si la seva obra continua sent útil als nostres dies, és, ni més ni menys, que per la seva metodologia, en la mesura que cap afirmació no s’hi fa sense la corresponent referència documental o bibliogràfica a peu de pàgina.”

Finalment, l’Eva va reivindicar la faceta d’historiador activista, la militància civil de Soldevila. Per la seva dedicació a la divulgació de la història, a través de publicacions i xerrades destinades al públic no especialista; i també posant en valor certa excepcionalitat de la intel·lectualitat catalana republicana, que en el context de la Guerra Civil i la revolució havia restat fidel a la democràcia, en contrast amb unes classes mitjanes europees que en molts casos havien caigut del costat de l’autoritarisme i el feixisme.

Amb posterioritat, aquesta recuperació de noms com Soldevila o Rovira i Virgili, que durant un temps havien estat desmerescuts pel corrent dominant en els departaments d’història de les universitats catalanes, ha tingut continuïtat gràcies a historiadors que se senten deixebles d’Eva Serra com Enric Pujol i Xavier Ferré.

Finalment, en aquest volum també apleguem articles una mica més breus sobre altres noms importants en el panorama historiogràfic català, tals com Fèlix Cucurull, Joan Fuster i Pierre Vilar.

A nivell professional, l'Eva va entrar a formar part de la nova universitat pública creada el 1991, la Universitat Pompeu Fabra (UPF), fitxada per Josep Fontana. La seva participació a la UPF va durar sis anys i va sortir-ne força insatisfeta. D'aquesta manera, als seus 55 anys es va veure empesa a tornar a fer oposicions i guanyar una plaça a la Universitat de Barcelona, on va tornar el 1997.

En el vessant polític, l'Eva va participar en la fundació el maig de 1991 de l'Assemblea Unitària per l'Autodeterminació, que posteriorment es convertiria en l'Assemblea d'Unitat Popular. En aquest espai tornaria a coincidir amb els antics companys d'IPC, de qui s'havia separat gairebé deu anys abans. L'AUP va provar d'aglutinar l'independentisme que restava al marge d'ERC, una formació que s'havia refundat adoptant l'independentisme i absorbint una bona part dels quadres d'un moviment que, com hem vist, es va veure afectat per la repressió, per les divisions internes i per la conjuntura internacional, ja que les dècades dels vuitanta i dels noranta van ser uns anys de replegament i derrota de l'esquerra pràcticament arreu del món. Per aquestes raons l'experiència de l'AUP va ser curta i tornaria a quedar condicionada per la repressió: l'Operació Garzón de 1992, l'operació repressiva més gran duta a terme fins aquell moment contra el moviment independentista, deixaria aquest espai molt afectat i pràcticament abocat a la feina antirepressiva. L'AUP es dissoldria el 1995.

La maduresa com a historiadora. Ecllosió de l'independentisme massiu. La CUP

Després del seu retorn a la Universitat de Barcelona el 1997, vindrien dos reconeixements importants: l'entrada a l'IEC el 2003 i el Premi Justícia el 2008, atorgat per la Generalitat, per la tasca duta a terme en el camp de la història institucional i legislativa. Aquest premi remet a la tasca que durant anys va portar-la a ser una de les col·laboradores més prolífiques de la col·lecció «Textos Jurídics Catalans», compilant i analitzant en diversos volums la documentació

de les Corts de Montsó del segle XVI i de les institucions catalanes en l'època de Carles d'Àustria i la Guerra de Successió. Aquests treballs la consolidarien en el camp de la històrica jurídica i institucional i la van portar a ser la principal investigadora i divulgadora, conjuntament amb Josep Capdeferro, d'una institució poc coneguda fins aleshores i tanmateix ben interessant: el Tribunal de Contrafaccions. Per altra banda, en el camp de la història agrària l'Eva coordinaria el volum III de la *Història Agrària dels Països Catalans*.

En el vessant militant, després del final de l'AUP l'Eva trigaria a participar activament en cap organització política. El 1999 va ser una de les promotores del manifest «Pel pluralisme polític i l'esquerra nacional. Una nova etapa i una nova política per a Catalunya», integrant un grup impulsor del qual també formaven part Joan Manuel Tresserras o Salvador Cardús. Es tractava d'un manifest de suport a ERC, liderada en aquell moment per Josep Lluís Carod-Rovira, pensant en les eleccions al Parlament que tindrien lloc la tardor d'aquell any. El pujolisme s'esgotava i per això el manifest es posicionava “contra la falsa bipolarització entre una dreta, suposadament nacionalista, i una hipotètica esquerra, subalterna i incòmoda amb el país” i a favor de “la consolidació i el reforçament d'un projecte d'esquerra nacional que defensi els interessos dels sectors populars i que recuperi l'hegemonia del catalanisme per a les esquerres”.

El creixement d'ERC i l'esgotament de CiU va ser un dels factors que van portar el 2003 al primer govern tripartit (PSC-PSOE, ERC i ICV-EUiA) i a la reforma de l'Estatut. I és en aquest context, amb les limitacions i frustracions del procés de reforma de l'Estatut, que neix un nou moviment independentista del qual participaran molt activament, des de l'inici, tant l'Eva com la Blanca i en el qual es retrobaran amb un alguns dels primers companys de militància com per exemple els germans Carles i Rafael Castellanos.

A finals de 2005 es va gestar la Plataforma pel Dret de Decidir i el 18 de febrer de 2006 es va celebrar la manifestació «Som una

nació i tenim el dret de decidir», la primera des de la Transició que, tot i el silenci mediàtic, va assolir grans proporcions sense haver estat convocada pels que fins aquell moment eren els dos grans partits a Catalunya, CiU i PSC-PSOE. Aquesta plataforma política, juntament amb el moviment de les consultes sobre la independència que va arrencar el 13 de setembre de 2009 a Arenys de Munt, seran la base a partir de la qual naixerà l'Assemblea Nacional Catalana la primavera del 2012.

Tant en la consulta de Barcelona Decideix com en la territorial de l'ANC al barri de les Corts, l'Eva i la Blanca recuperaran l'activisme de carrer i la participació política activa. També es vincularan a la CUP, una organització que recull la tradició de l'independentisme revolucionari, que va començar en l'àmbit municipal (creació de l'Assemblea Municipal de l'Esquerra Independentista el 1986) i que després de moltes vicissituds decidiria presentar-se a les eleccions al Parlament del novembre del 2012, amb un èxit considerable, ja que va obtenir tres escons.

Pocs mesos abans d'aquest salt a l'àmbit parlamentari, l'Eva va ser una de les persones entrevistades per David Fernández i Julià de Jòdar en un llibre que aplegava moltes veus per arribar a fer-se una imatge de l'emergent projecte cupaire.¹⁴ L'Eva rebutjava una presència parlamentària concentrada en la crítica o en les alternatives poc creïbles. Defensava que la CUP al Parlament no podia ser simplement una mena de veu de la consciència i per això plantejava opcions radicalment oposades: o bé no prendre possessió dels escons, o bé prendre-la i tornar al carrer (per formar, per exemple, una assemblea de parlamentaris al marge de la Constitució espanyola), o bé formar un govern de concentració nacional, encara que impliqués assumir contradiccions: "Pensar en l'actual Parlament sense servituds és no saber on tens la mà dreta i on tens la mà esquerra." Aquestes idees trencadores i provocadores la portaven a empènyer la CUP a assumir el màxim de

14. DE JÒDAR, Julià; FERNÁNDEZ, David. *Cop de CUP. Viatge a l'ànima i a les arrels de les Candidatures d'Unitat Popular*. Barcelona: L'Arquer, 2012.

responsabilitats perquè, tal com deia, no s'ha de tenir por de quedar absorbits. “Si es té por de quedar absorbits és que es desconfia de la força i les veritats pròpies.”

Precisament l'Eva sabia que aquestes veritats remetien a una tradició política pròpia, la de l'independentisme revolucionari català. La CUP connectava amb fenòmens del moment com el moviment 15-M (també anomenat moviment dels “indignats”), però el seu projecte s'emmarcava en les dinàmiques de fons del moviment d'alliberament nacional:

La CUP es pot identificar amb la sensibilitat dels indignats, però la CUP no és, o no ha de ser, una mera indignació; és una realitat política en el marc d'una societat desindustrialitzada i sense Estat propi; per tant, ha de tenir una sensibilitat que superi les idees d'un radicalisme decimonònic; un fet nacional sense Estat propi ofereix grans possibilitats, però aleshores li cal superar una visió massa esquemàtica de la lluita de classes.

I encara hi afegia una altra valoració sobre els punts forts i punts febles: “La virtut de la CUP és la seva independència i el defecte és no distingir entre tàctica i estratègia”, i per això conclouia que a la CUP li calia tenir tàctica (política d'aliances) i estratègia (projecte propi).

La vinculació amb la CUP va continuar el 2012 amb la seva signatura de suport a la candidatura al Parlament, i en les eleccions següents, les del 2015, fins i tot faria d'apoderada. Però en el debat que vindria a continuació d'aquelles eleccions sobre la investidura d'Artur Mas —candidat de Junts pel Sí—, l'Eva tornaria a situar-se en una posició crítica perquè no compartia aquesta focalització en el nom del presidenciable, en detriment d'elements programàtics concrets. Aquestes crítiques les podem resseguir llegint els correus que s'enviava amb el seu amic Julià de Jòdar, dels quals podem extreure aquesta frase: “La CUP té massa por a la contaminació ambiental. A mi, ara em passa al contrari, em fa por l'aïllament purità.”

Els darrers anys

En els darrers anys de la seva vida l'Eva va estrènyer la relació amb Josep Fontana. Es coneixien ja del temps de la UAB i havien tornat a coincidir, com hem vist, a la UPF. La seva relació havia passat per moments més bons i moments més complicats i la seva germana Blanca la definia com una relació de “molta estima i molta batussa”.¹⁵ L'Eva va revisar i fer suggeriments a la part sobre els segles XVI i XVII de l'exitós llibre de Fontana *La formació d'una identitat*, i les seves idees traspuen en l'enfocament que Fontana fa en aquests capítols, especialment en el titulat «La revolució catalana».¹⁶

Va ser també a través de Fontana que li va arribar l'ofertament per fer la conferència institucional de l'Ajuntament de Barcelona amb motiu de l'11 de setembre de 2015. Titulada “La potencialitat democràtica de la Catalunya històrica”, constitueix una síntesi sobre la gènesi i el funcionament de les institucions catalanes.

El text, que incloem en el present recull, comença explicant com el pactisme va ser fruit de la feblesa relativa de la monarquia catalana i com aquest fet va portar a majors drets polítics i major representativitat en les institucions. És destacable, en particular, la presència continuada de menestrals en els governs municipals (quan la tendència en altres ciutats europees va ser expulsar-ne aquest sector) i la participació de les viles i ciutats en les Corts. A través d'algunes d'aquestes viles es canalitzava la participació de sectors pagesos, un fet també excepcional. L'estudi de la vida institucional porta l'Eva a afirmar que eren precisament els sectors més populars, i no pas el rei o l'oligarquia, els que prenién més la iniciativa legislativa perquè els resultava una eina efectiva. I que fins i tot en moments concrets, precisament en els moments d'en-

15. BOTRAN, Albert. «Historiografia i política en Eva Serra i Josep Fontana. Record per a dos mestres». *Revista de Catalunya* num. 305 (gener-febrer-març 2019), p. 75-85.

16. FONTANA, Josep. *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*. Vic: Eumo, 2014, p. 173-175.

frontament amb el poder estatal hispànic, aquesta participació en les institucions esdevenia més àmplia:

En moments de crisi política (se n'obrien sempre en els contenciosos amb la monarquia), els més coneguts, però no pas els únics, el de 1640 i el de 1705, es tendia a augmentar la sobirania en termes republicans o pararepublicans i a eixamplar la base social de les institucions i a democratitzar les lleis.

L'Eva va defensar en aquesta conferència les potencialitats d'aquell sistema institucional català, que alguns historiadors havien malinterpretat com a oligàrquic i menystingut per caduc. Aquestes potencialitats les demostraven elements com el caràcter universal del règim jurídic (“tothom, el rei inclòs, havia de pagar les contribucions”), l'impediment que el rei creés nous tributs si no eren aprovats parlamentàriament, la limitació de mandats en els càrrecs, els mecanismes de control dels governants (com la «purga de taula», que era la revisió dels comptes en deixar la funció o el càrrec), la limitació del poder de la Inquisició i certes garanties judicials (ningú seria detingut sense un judici previ o privat arbitràriament dels seus béns). Que no era un sistema caduc o escleròtic ho demostren el sorgiment de nous organismes que es van crear amb el propòsit d'agilitzar l'acció política i millorar les formes de deliberació: és el cas dels Tres Comuns o del Tribunal de Contrafaccions, “segurament el primer Tribunal Constitucional d'Europa”.

El moment de la ruptura amb Felip V i l'inici de la Guerra de Successió va ser novament un moment d'aprofundiment en els drets civils i polítics:

Inviolabilitat de la correspondència, el dret de reunió, la immunitat de les persones per les seves decisions i opinions en reunions institucionals, contra les detencions arbitràries, el compliment en el termini de les condemnes (en sentit positiu envers els condemnats, que, a vegades, un cop complerta la condemna,

per exemple, a galeres, no eren deixats anar) o la jurisdicció civil per damunt de la jurisdicció militar.

Per aquesta raó una de les conclusions de la conferència de l'Eva era la que lligava ruptura nacional amb avenç social: "És una constant en la història de Catalunya que la ruptura amb l'estat democratitza les lleis i fa prevaler la justícia social." Si no hagués estat ensorrat amb la derrota de 1714, aquest sistema podria haver continuat evolucionant.

L'Eva encara va viure el moment àlgid del procés independentista català: el referèndum de l'1 d'octubre de 2017. I com no podia ser altrament, en va treure conclusions sobre les dinàmiques de fons, sobre les continuïtats de la nostra història. En un correu a Julià de Jòdar ho expressava així:

La lògica civil de defensa de les urnes coincideix de ple amb la lògica de Rafael Casanova el 1713-14 en la defensa civil i no militar convencional de Barcelona. Barcelona mai ha estat defensada per cap exèrcit convencional. Poc podien entendre's Villarroel i Casanova. Sense menystenir Villarroel, no puc acceptar la crítica a Casanova d'en Sánchez Piñol en el seu *Victus* [...]. Des de l'òptica d'un país sense estat convencional s'entén la defensa de Barcelona pels gremis i la defensa de les urnes pels ciutadans. És la mateixa lògica. Poc factible que passi en d'altres contrades.

Aquell referèndum es va aconseguir fer gràcies a una xarxa civil ben trenada i a la força de la mobilització, que va impedir el sabotatge planificat per l'Estat espanyol: desembarcament policial, persecució d'impremtes i mitjans de comunicació, registre de seus del Govern, detencions de càrrecs públics, pirateig informàtic, propaganda política i càrregues policials contra votants i defensors dels col·legis electorals. Tanmateix, l'1-O no va ser suficient per assolir la independència i va anar seguit d'un nou episodi repressiu de l'Estat espanyol, amb nombroses denúncies contra defensors

dels col·legis, investigacions de servidors públics i l'empresonament o exili de tots els membres del Govern català, així com de la presidenta del Parlament Carme Forcadell i dels líders del moviment civil, Jordi Sánchez (ANC) i Jordi Cuixart (Òmnium).

La tardor de 2017 constitueix un episodi més dins el procés secular de lluites que, si bé no han pogut aconseguir grans victòries pel fet d'enfrontar-se a enemics poderosos, sí que han permès la continuïtat de la consciència política del poble català i un encadenament de resistències que ens ha fet com som:

Sense rebel·lia no hi hauria història, i la identitat catalana és una manifestació continuada de resistència i rebel·lia que explica que encara hi siguem a inicis del segle XXI. La identitat històrica dels catalans no és pas la història d'uns poderosos sinó la història d'uns resistents, no és pas la història del poder sinó la història d'unes resistències, que, per motius obvis, en molts moments no podia ser en cap cas una resistència pacífica.¹⁷

Uns anys més tard, més complementaria aquesta reflexió dient que en "l'actual cruïlla política ens toca superar l'esquema de la nostra capacitat de resistència del passat per abordar la incògnita de la nostra capacitat de poder del futur".

L'Eva ja no ho podrà veure, però la seva vida i obra constitueixen un llegat valuós per als qui volem continuar aquesta lluita fins a assolir la independència i posar les bases de la justícia social.

El llegat d'Eva Serra: història i militància per la Revolució Catalana

Arribem al final d'aquest estudi introductori i recapitem per recordar els motius que ens porten a dedicar un llibre a Eva Serra i Puig. D'entrada, es tracta d'una aportació a la memòria de l'in-

17. SERRA, Eva. «Els Angeletes de la Terra: la insubmissió a la gabella de la sal». A: *Quan la por canvia de bàndol. Les claus de la desobediència civil als Països Catalans*. Barcelona: Tigre de paper, 2014, p. 16.

dependentisme. Una memòria que no sempre es transmet com caldria, ja que, com diu la mateixa Eva en una de les entrevistes, “a la gent derrotada li costa molt explicar la seva història perquè, primer, té molta por de convertir allò en un relat intranscendent i, segon, no es pot enorgullir dels seus projectes perquè se’n van anar en orris”.

Tanmateix, endinsar-nos en la seva biografia ens fa descobrir una figura clau en la història recent dels Països Catalans, com a historiadora i com a militant independentista. I, en una síntesi d’aquestes dues facetes, com a pensadora política.

L’Eva historiadora ha creat una obra molt ben valorada, com ho expressaven les paraules que ja hem recollit de Núria Sales en el pròleg a la publicació de la seva tesi, el 1988, i que més recentment ha reblat Antoni Simon afirmant que “continua sent la monografia més sòlida feta fins ara sobre la història agrària de la Catalunya moderna”.¹⁸

Ha estat una renovadora en camps com la història agrària i la història institucional, tal com ho reconeixia Fontana al final de la seva trajectòria:

Ningú no ha contribuït tant, i amb un treball de tanta qualitat, a aquesta tasca de renovació històrica com Eva Serra, autora d’una obra sovint dispersa en revistes i volums col·lectius, la qual cosa fa que només sigui plenament coneguda pels especialistes.¹⁹

L’Eva ha estat decisiva per superar la visió que considerava els segles XVI i XVII un període «decadent» en la història de Catalunya. Així ho van veure des dels historiadors més vinculats al noucentisme, com ara Ferran Soldevila, que van preferir concentrar-se en

18. SIMON, Antoni. «Trajectòria d’una gran historiadora: Eva Serra i Puig». *Serra d’Or* núm. 706 (octubre 2018), p. 21.

19. FONTANA, Josep. «Pròleg». A: SERRA, Eva. *La formació de la Catalunya Moderna (1640-1714)*. Vic: Eumo, 2018.

l'estudi del període medieval, fins als renovadors com Vicens o Eliott, que van entendre que Catalunya estava condemnada al fracàs en aquells segles per haver anat a contracorrent d'un centralisme absolutista que ells entenien com a modernitzador. Vicens o Eliott no van veure cap projecte polític alternatiu rere els motius que van portar a la Revolució Catalana de 1640. Tan sols Pierre Vilar va començar a trencar aquesta visió posant el focus en la vitalitat econòmica d'aquells segles, i l'Eva en seria una continuadora relacionant-la amb les dinàmiques polítiques.

De fet, els segles xv-xviii constitueixen una època de substancial interès perquè, com a la mateixa Eva li agradava recordar, eren el moment en què es van crear els estats moderns i en què es va formar el capitalisme, els dos fenòmens històrics que avui dominen les nostres vides. En aquest sentit, les aportacions de l'Eva s'haurien de valorar més enllà de l'àmbit de la història moderna i fins i tot més enllà del gremi dels historiadors. Les seves anàlisis són d'interès des de l'òptica de la filosofia i la ciència polítiques.

Ens hauria agradat poder llegir més anàlisis de l'Eva dels segles xix i xx, ja que és obvi que totes aquestes resistències al centralisme i a l'absolutisme van ser el pòsit a partir del qual van sorgir posteriorment al nostre país les cultures polítiques contemporànies, des del republicanisme al marxisme nacional, passant pel federalisme, l'anarcosindicalisme i el catalanisme. De la mateixa manera que l'Estat espanyol també tindrà memòria i tractarà Catalunya, en aquests segles, com un territori ocupat, hostil i potencialment rebel.²⁰

20. Aquesta voluntat d'analitzar les connexions de les resistències de 1640 i 1714 amb les cultures polítiques posteriors ha estat seguida per alguns historiadors amb qui l'Eva va compartir projectes. Com a exemple podem citar el llibre que van publicar un equip de recerca format per la mateixa Eva i els professors Joaquim Albareda, Josep M. Torras i Ribé, Miquel Pérez Latre, Josep Capdeferro, Xavier Torres i Lluís Roura, en el qual també hi escriuen Ernest Lluch, Pere Gabriel i Pere Anguera: ALBAREDA, Joaquim. -ed-. *Del patriotisme al catalanisme: societat i política (segles xvi-xix)*. Vic: Eumo, 2001.

Les anàlisis històriques de l'Eva estaven amarades del materialisme històric en el qual es va formar. El marxisme sempre va ser una caixa d'eines per als seus treballs, analitzant les societats com a formacions socio-econòmiques i entenent els processos de canvi com a lluites de classes i entre blocs històrics, el revolucionari contra el dominant, en terminologia gramsciana. Fins i tot quan va "passar de moda" el marxisme un cop culminada la Transició postfranquista i en el context de crisi i esfondrament de l'URSS. Tanmateix, cal dir que l'Eva mai va menysprear, ans al contrari, el pes de la política i la cultura en els canvis socials, com sovint havien fet alguns historiadors marxistes.

La feina com a historiadora va ser una de les fonts a partir de les quals l'Eva va configurar el seu pensament polític, i en aquest camp constitueix una referència intel·lectual ineludible. Llegint els seus escrits ens adonem del caràcter rupturista i d'esquerres de l'independentisme català contemporani. Un moviment que no té l'origen en el nacionalisme econòmic ni que tampoc és una radicalització tàctica del catalanisme, sinó que s'entén a si mateix com un projecte que qüestiona l'ordre polític (i, per extensió, econòmic) que articulen els estats constituïts. Ens adonem també de la influència que va rebre aquest independentisme de tots els episodis de memòria nacional-popular, aquells que ja hem esmentat a l'inici d'aquest estudi: remences, la Busca, germanies, Guerra dels Segadors, Angelets de la Terra, Guerra de Successió, maulets, republicans, bullangues, federals, separatistes, rabassaires i sindicalisme revolucionari.

I en els escrits de l'Eva també hi trobarem un objecte predilecte de la seva reflexió: els Països Catalans. Com va destacar en més d'una ocasió, l'àmbit territorial dels estudis històrics esdevé un element determinant del resultat final. S'ha fet i es continua fent història de Catalunya, i quan es fa història comparada prioritàriament es busquen els contrastos amb Castella. Però integrar en un mateix estudi Catalunya i el País Valencià, per exemple, permetria explicar molts aspectes de fons sobre el moviment

obrer, el carlisme, el republicanisme o el federalisme; també sobre l'economia i sobre la llengua. Hi ha un gran recorregut a fer perquè de la Transició ençà es va afeblir, si no estroncar, una línia ascendent que prenia aquesta perspectiva global de Països Catalans. L'Eva va ser una de les continuadores d'aquesta línia i, entre altres qüestions, exposava les connexions entre les dinàmiques de Països Catalans del passat i les del moment present: “[...] les aliances de les classes dominants de l'antic règim, a casa nostra, foren espanyoles o hispàniques, i les aliances populars foren catalanes, fet que estem segurs va més enllà de la història del xv al xviii, i que encara avui ens cal valorar i retenir.”

August Gil Matamala em va destacar en una ocasió la singularitat de l'Eva: els historiadors a vegades cauen en el relativisme perquè coneixen bé els fracassos que ens han precedit. Però l'Eva era excepcional perquè havent estudiat la història de Catalunya en els seus períodes més conflictius, coneixia bé els moments que han acabat en derrotes i que no són per entusiasmar-se; en canvi, mantenia la convicció en la capacitat del poble català de reeixir en la lluita per la independència.

La lluita independentista es podria entendre com l'expressió contemporània de la Revolució Catalana, d'aquest procés que s'ha manifestat en diversos moments de la nostra història que l'Eva ha contribuït a conèixer i definir. La Revolució Catalana entesa com el moment en el qual s'incardina la rebel·lió popular amb les institucions pròpies, que eixamplen la seva base popular i participativa, fan lleis més avançades avantposant la justícia social a l'ordenament legal vigent, i ho fan enfrontant-se directament o indirecta amb el poder estatal constituït. Un enfrontament que sovint acaba en ruptura si bé el nou ordre polític mai s'ha pogut consolidar en el temps. La derrota és l'altra cara de la moneda d'aquest esdevenir històric, i pesa en la mentalitat política de la societat catalana, però la persistència en el temps d'una cultura resistent és el que fa reviscolar aquesta revolució latent.

Sota el prisma de la Revolució Catalana es poden entendre fenòmens molt dispars com la Guerra dels Segadors, la resistència del 1713-14, l'esdevenir de la Primera República el 1873, la República Catalana de 1931, l'Estat Català de 1934 i la Generalitat en temps de la guerra i la revolució de 1936, així com les dinàmiques que van conduir a cadascun d'aquests moments.

Continuar aquesta línia de coneixement del nostre passat requereix historiadors que dominin i combinin la història econòmica, la història dels moviments populars, la història institucional i la història del dret, i connectin tot això amb els processos que viu la societat catalana actual, des d'un compromís militant amb l'alliberament nacional i la justícia social. Aquestes són les potencialitats de l'exemple i l'obra de l'Eva i és deure de tots aquells i aquelles que l'admirem aixecar a partir d'ara una escola que en reculli, en difongui i n'expandeixi el llegat.

Sobre la selecció de textos

El volum que teniu a les mans ens l'hem plantejat com un recull dels textos més polítics de l'Eva, atès que els companys amb qui havia compartit recerques ja s'han encarregat de compilar els seus escrits més pròpiament acadèmics sobre l'edat moderna i de posar-los en valor dins el món acadèmic.²¹ Amb aquest propòsit, els escrits sobre historiografia hi encaixen plenament perquè, com hem tractat d'explicar en aquest estudi introductori, són els que ens parlen més del vessant polític d'aquells qui escriuen la història. Ens parlen de com la posició de classe, la militància, la ideologia o la repressió han influït (i influeixen) en les nostres aproximacions al passat; tant les preguntes que fem, com les que deixem de fer, així

21. SERRA, EVA. *La formació de la Catalunya Moderna (1640-1714)*. Vic: Eumo, 2018. També l'abril de 2019 es va celebrar un cicle de conferències d'homenatge a Eva Serra, organitzat per la Universitat de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans. En el moment de publicar aquest llibre no se n'han publicat les actes però tenim entès que serà així.

com les respostes que construïm. Malgrat que potser als lectors i lectores menys familiaritzats amb el panorama historiogràfic del segle xx els puguin resultar uns textos més difícils de seguir, són de gran interès i per això els hem volgut agrupar.

Com diu el subtítol, els textos són autobiogràfics, historiogràfics i polítics i molts comparteixen almenys dues de les tres característiques. Els hem disposat en quatre apartats: memòria personal i història de l'independentisme; historiografia; Països Catalans; i un apartat final com a calaix de sastre. Dins de cadascun dels apartats els textos segueixen un ordre cronològic.

Si s'està poc familiaritzat amb la història moderna o amb els debats historiogràfics, l'ordre que proposem als lectors és començar pels tres textos autobiogràfics, continuar amb l'entrevista del 2010 i la conferència del 2015 i ja finalment entrar en els textos sobre els Països Catalans, sobre la història moderna i sobre els grans noms de la historiografia.

Hem de pensar que l'Eva va escriure molt i que volums com el que teniu a les mans volen contribuir a corregir la dispersió dels seus textos. Tanmateix, aquest no és pas l'únic inconvenient amb el qual ens trobem els qui ens interessem pel seu pensament. L'altre és el fet que, per raons de seguretat o per la cultura política de l'esquerra del moment, molt col·lectivista, tots els articles que sortien de la seva ploma a revistes com *Lluita*, *La Nova Falç* o *Lluita Lliure* no estan firmats per ella. Si bé n'hem pogut localitzar alguns gràcies a la col·laboració de Julià de Jòdar, finalment no els hem inclòs.

Cronologia breu

1942: Neix a Barcelona.

1962: Entra a militar a l'FNCR.

1963: Matriculació a la Universitat de Barcelona i cursos als Estudis Universitaris Catalans.

1966: Publicació de *La Guerra dels Segadors*.

1967: Llicenciatura en Filosofia i Lletres.

1969: Participa de la fundació del PSAN.

1970: UAB com a professora ajudant.

1974: Participa de la fundació del PSAN-Provisional. Comença a exercir de professora ajudant a la Universitat de Barcelona.

1977: Primera detenció.

1978: Presenta la tesi doctoral.

1979: Participa de la fundació d'IPC i els CSPC.

1980: Segona detenció

1981: Tercera detenció.

1982: Quarta detenció.

1983: Participa de la fundació del Col·lectiu Independentista La Nova Falç.

1985: Esdevé professora titular a la Universitat de Barcelona.

1988: Publicació de *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII* (tesi doctoral).

1991: Canvia d'universitat i es converteix en professora titular a la UPF. Participa de la fundació de l'AUA. Publicació de *La revolució catalana*.

1997: Retorn a la Universitat de Barcelona com a professora titular.

2001: Primera col·laboració en la col·lecció «Textos Jurídics Catalans».

2003: Entra a l'IEC.

2008: Premi Justícia. Es publica el volum III de la *Història Agrària dels Països Catalans*.

2012: Jubilació.

Estudi introductori

2015: Conferència en motiu de la celebració de l'Onze de Setembre a l'Ajuntament de Barcelona: «La potencialitat democràtica de la Catalunya històrica».

2018: Mort. Obra pòstuma *La formació de la Catalunya moderna*, per la qual rebrà el Premi Ferran Soldevila.